

บทที่ 4

ผลการวิจัย

การศึกษาวิจัย เรื่อง “การพัฒนาการดำเนินงานของกลุ่มออมทรัพย์บ้านแม่แฮน้อย อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่” ได้ทำการศึกษาวิจัยตามวัตถุประสงค์โดยใช้วิธีวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) ซึ่งเป็นการวิจัยและพัฒนา โดยมีผลการดำเนินงาน สามารถแบ่งออกเป็น 5 ตอน ดังนี้

- ตอนที่ 1 ข้อมูล บริบทชุมชนบ้านแม่แฮน้อยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาวิจัย
- ตอนที่ 2 กิจกรรมที่สนับสนุนการดำเนินงานของกลุ่มออมทรัพย์
- ตอนที่ 3 กระบวนการบริหารจัดการกลุ่มออมทรัพย์บ้านแม่แฮน้อยอย่างมีส่วนร่วม
- ตอนที่ 4 ปัจจัยและเงื่อนไขที่มีส่วนสนับสนุนการดำเนินงานของกลุ่มออมทรัพย์บ้านแม่แฮน้อย
- ตอนที่ 5 แนวทางในการดำเนินงานของกลุ่มออมทรัพย์บ้านแม่แฮน้อย และแนวทางในการเชื่อมโยงกลุ่มออมทรัพย์ในรูปของเครือข่ายกับกลุ่มออมทรัพย์อื่นๆ ในพื้นที่ใกล้เคียง

4.1 ข้อมูล บริบทชุมชนบ้านแม่แฮน้อยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาวิจัย

ประวัติชุมชนบ้านแม่แฮน้อย

บ้านแม่แฮน้อย หรือ “อะโตโพลี” ในภาษาปกาเกอะญอ จากการบอกเล่าของคนเฒ่าคนแก่ในหมู่บ้านว่า เมื่อประมาณ 50-60 ปีที่ผ่านมาได้มีชาวบ้านจากหมู่บ้านแม่แฮเหนือ 2 ครอบครัวย้ายมาตั้งถิ่นฐานในบริเวณที่เป็นบ้านแม่แฮน้อยในปัจจุบัน ซึ่งเดิมพื้นที่บริเวณนี้เป็นพื้นที่ทำกินของชาวบ้านแม่แฮเหนือ สาเหตุที่ย้ายมาที่นี้เพื่อให้สะดวกแก่การดูแลไร่นา เนื่องจากบ้านเรือนกับพื้นที่ทำกินอยู่ห่างกันทำให้การดูแลพืชที่ปลูกตลอดจนผลผลิตทำได้ไม่ทั่วถึง มีสัตว์มารบกวน ผู้ที่ย้ายมาอยู่เริ่มแรกคือ นายพะสะกู และนายพะนุ่ยคา ซึ่งย้ายมาทั้งครอบครัว โดยครอบครัวของนายพะสะกู มีสมาชิกประมาณ 10 คน และครอบครัวของนายพะนุ่ยคา มีสมาชิกประมาณ 11 คน 2 ครอบครัวนี้มีพื้นที่ทำกินอยู่ใกล้กัน จึงชวนมาอยู่ด้วยกัน เดิมลักษณะการตั้งบ้านเรือนจะตั้งอยู่ใกล้กันทางตอนบนของหมู่บ้าน แต่ในปัจจุบัน บ้านของลูกหลานนายพะสะกูได้ย้ายมาอยู่ทางตอนล่างของหมู่บ้าน จากนั้นครอบครัวอื่นๆ จึงย้ายตามมาเรื่อยๆ ในหมู่บ้านนี้จึงมี 2 ตระกูลใหญ่ คนในหมู่บ้านเป็นเครือญาติเดียวกันแต่อาจมีการใช้นามสกุลแตกต่างกัน ดังนั้น บ้านแม่แฮน้อยและบ้าน

แม่แฮเหนือจึงมีความสัมพันธ์กันแบบเครือญาติ ลักษณะของการตั้งบ้านเรือน การสร้างบ้านต้องยกพื้นสูงรวมถึงคอกหมู เพื่อป้องกันอันตรายจากสัตว์ป่า เนื่องจากมีสัตว์ป่าชุกชุม เช่น เสือที่จะมารบกวนสัตว์เลี้ยงของชาวบ้านเป็นประจำในตอนกลางคืน

การดูแลสุขภาพอนามัยของคนในหมู่บ้าน เนื่องจากยังไม่มีแพทย์หรือสถานพยาบาลใกล้หมู่บ้าน ทำให้มีอัตราการตายสูง โดยเฉพาะเด็กแรกเกิด การรักษาโรค ชาวบ้านจะใช้แต่สมุนไพรเท่านั้น ซึ่งต้องออกไปหาสมุนไพรในป่า ต่อมามีการนำมาปลูกในบริเวณบ้านเพื่อให้สะดวกต่อการนำไปใช้ มีการใช้ไสยศาสตร์ น้ำมันต์และคาถาในการรักษาโรคบางโรค โดยจะมีการจ่ายเงินค่าครูในการ ขานแผนปัจจุบันชนิดแรกๆ ที่เข้ามาในหมู่บ้านคือ ยาหม่องผสมกับกระเทียมและกอบเอี้ยะ แก้วคุดหัว หรือใช้เป็นยานวด สถานสาธารณสุขชุมชนบ้านแม่แฮเหนือ เริ่มเข้ามาตั้งที่หมู่บ้านแม่แฮเหนือเมื่อประมาณปี พ.ศ.2534

การประกอบอาชีพ เดิมทำการเพาะปลูกพืชอาหาร เช่น ข้าว มัน ข้าวโพด เผือก แตง พริก ฯลฯ ซึ่งปลูกรวมกันในไร่มีลักษณะเป็นไร่หมุนเวียน และปลูกฝิ่นไว้เพื่อเสพ และขาย หรือแลกเปลี่ยนของ สมัยก่อนผลิตข้าวไม่พอกินต้องกินมันกินเผือกกินข้าวโพดผสมกันไป เนื่องจากการเพาะปลูกเพื่อการบริโภคเป็นหลักจึงไม่จำเป็นต้องใช้ปุ๋ยหรือยาฆ่าแมลงในการเพาะปลูก มีการเผาไร่ก่อนปลูกพืช เพื่อเป็นการเพิ่มปุ๋ยและธาตุอาหารให้แก่ดินแทนการใช้สารเคมีในการทำ การเกษตร การเลี้ยงสัตว์ สมัยก่อนมีการเลี้ยงช้างและควายจำนวนมาก สัตว์อื่นๆ เช่น หมู ไก่ วัว การทำไร่ทำนา ใช้แรงงานคนและควาย ไถนาด้วยควาย ซึ่งจะใช้เวลาอันนานเป็นเดือนกว่าจะเสร็จ ภายหลังมีรถไถเข้ามาในหมู่บ้าน เมื่อประมาณปี พ.ศ. 2532 ผู้ที่มีรถไถคนแรก คือ นายพะสะกู ซึ่งรถไถนี้มีก่อนไฟฟ้าเข้ามาในหมู่บ้าน

น้ำที่ใช้ในการอุปโภค-บริโภคหาได้ยากมาก ต้องไปหาในบริเวณที่เป็นบ่อหินที่มีหินเย็นๆ ปัจจุบันมีอยู่ในบริเวณลำห้วยแม่แฮ มีการใช้น้ำบ่อ ในหมู่บ้านมีบ่อน้ำใช้น้ำกิน 2 บ่อในตอนบน และตอนล่างของหมู่บ้าน โดยบ่อตอนบนมีตำรวจตระเวนชายแดน (ตชด.) เป็นผู้สร้างให้เมื่อประมาณ พ.ศ. 2529 ในปัจจุบันมีการใช้น้ำประปาภูเขา การซักล้างต่างๆ ในอดีตจะใช้ขี้เถ้าผสมกับผลประคำดีควาย เกิดฟองอย่างนุ่มแต่ซักแล้วไม่ค่อยสะอาด ต่อมาจึงมีการซื้อสบู่และผงซักฟอกมาใช้แทน และหมู่บ้านมีไฟฟ้าใช้เมื่อประมาณ พ.ศ. 2538 บ้านนายบุญดีมีโทรทัศน์เป็นเครื่องแรกของหมู่บ้าน ในปัจจุบันในหมู่บ้าน มีโทรทัศน์ทั้งหมด 5 เครื่อง

การติดต่อค้าขายกับชุมชนอื่นๆ ชุมชนเมืองที่อยู่ใกล้ที่สุด คือ บ้านกาด (ตำบลบ้านกาด อำเภอแม่วาง จังหวัดเชียงใหม่ในปัจจุบัน) ในอดีตชาวบ้านหาเงินโดยการปลูก “หอมชู” (ลักษณะคล้ายผักชี) นำไปแลกเปลี่ยนข้าว หรือเงิน ราคาประมาณกิโลกรัมละ 5 บาท คนเฒ่าคนแก่เปรียบเทียบราคาให้ฟังว่า “หอมชูเต็มถ้วยขายได้ราคาประมาณ 20-30 บาท ข้าวราคาประมาณลิตรละ 4-5 บาท”

นอกรั้วยังได้มีการขายฝืน หรือแลกสิ่งของต่างๆ กับหมู่บ้านใกล้เคียง การคมนาคม ใช้เส้นทางเดินเท้า ซึ่งเดิมบ้านแม่แฮเหนือมีการมาตั้งถิ่นฐานก่อนชุมชนม้ง โดยเมื่อก่อนจะมีแต่ชุมชนป่าเกะฉู เส้นทางเดินจะมีความเชื่อมโยงกันระหว่าง หมู่บ้านกับพื้นที่ทำกิน หมู่บ้านกับหมู่บ้าน หมู่บ้านกับป่า และ เส้นทางใหญ่ หรือถนนเกิดจากการขุด เมื่อประมาณ พ.ศ. 2520 ขนาด 2 ช่องทาง ลาดยาง เมื่อปี พ.ศ. 2544 เป็นเส้นทางที่ใช้เดินทางไปตำบลบ้านกาด หรือ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ เป็นต้น ซึ่งในอดีตต้องเดินเท้าจากบ้านแม่แฮน้อยถึงบ้านกาดใช้ระยะเวลาประมาณ 3 วัน ปัจจุบันการเดินทางจาก บ้านแม่แฮน้อยถึงบ้านกาด โดยรถยนต์ใช้เวลาประมาณ 2 ชั่วโมงครึ่ง รถจักรยานยนต์คันแรกในหมู่บ้านเป็นของ ลูกชายนายพะสะกู มีมาแล้วประมาณ 10 กว่าปี หรือประมาณปี พ.ศ. 2535 และมีมาก่อนรถไฟ ปัจจุบันหมู่บ้านนี้ยังไม่มีรถยนต์

ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงแม่แฮ เข้ามาส่งเสริมด้านการเกษตรให้แก่ชาวบ้านเมื่อ ปี พ.ศ. 2521 ตั้งอยู่ในบริเวณหมู่บ้านแม่แฮเหนือ โดยพ่อหลวงพะศิริ แสงหัตถ์ (พ่อหลวงในขณะนั้น) มอบที่ดินให้ ชาวบ้านในบริเวณนี้ยังคงมีการปลูกฝืนกันอยู่หลายปี จนเมื่อ กำลังของตำรวจตระเวนชายแดนเข้ามาปราบปรามชาวบ้านจึงเลิกปลูกฝืน หลังจากเลิกปลูกฝืนศูนย์พัฒนาโครงการหลวงแม่แฮได้เข้ามาส่งเสริมให้ปลูกพืช ทั้งพืชผัก ไม้ดอก และไม้ผล ได้แก่ หอมญี่ปุ่น แครอท ถั่ว ถั่วลิสง พืชในตระกูลกะหล่ำ ชูกีนี พริกยักษ์ ฯลฯ ไม้ผลต่างๆ เช่น สาลี่ ท้อ บัวบก พลับ พลัม จนถึงปัจจุบัน ซึ่งตั้งแต่มีการเพาะปลูกเพื่อการค้าเป็นหลัก ทำให้เริ่มมีการใช้ปุ๋ยและสารเคมีในการทำการเกษตร ชาวบ้านเริ่มมีหนี้สินที่เป็นตัวเงิน เนื่องจากการลงทุนทางการเกษตร ซึ่งในอดีตชาวบ้านไม่มีหนี้สินที่เป็นตัวเงิน ไม่มีการออมทรัพย์ที่เป็นตัวเงิน แต่จะมีการเก็บออมไว้ในรูปของสัตว์เลี้ยง เช่น วัว ควาย หรือเก็บออมไว้ในรูปของข้าวเปลือก เมื่อต้องการใช้เงินจึงนำไปขายหรือแลกเปลี่ยนเป็นสิ่งของต่างๆ หนี้สินที่ชาวบ้านมี ได้แก่ ข้าว คนที่ปลูกข้าวได้ไม่พอกินจะไปยืมข้าวจากคนที่มิข้าวเหลือ แล้วใช้ข้าวคืนตามจำนวนที่ยืมมา และจ่ายดอกเบี้ยเป็นการทำงานทดแทน ในปัจจุบันหนี้ที่เป็นตัวเงินนี้ไม่สามารถจ่ายดอกเบี้ยด้วยการทำงานทดแทนได้ต้องหาเงินมาใช้ และหนี้สินก็เพิ่มขึ้นเรื่อยๆ หากไม่มีเงินมาจ่ายเงินคืนก็ต้องจ่ายดอกเบี้ยเรื่อยๆ ไปก่อน (ข้อมูลจากการสัมภาษณ์นางเชอะเมอะ พัฒนาศิริเขต ผู้อาวุโสบ้านแม่แฮน้อย วันที่ 4 เมษายน 2546)

ชุมชนบ้านแม่แฮน้อยในปัจจุบัน (พ.ศ. 2544 ถึงปัจจุบัน)

บ้านแม่แฮน้อยเป็นชุมชนขนาดเล็ก จำนวน 27 ครัวเรือน มีสถานะเป็นหย่อมบ้านบริวารของหมู่บ้านแม่แฮเหนือ ไม่มีผู้นำที่เป็นทางการ เช่น ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน หรือ สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล มีคณะกรรมการหมู่บ้านทำหน้าที่ดูแลความเรียบร้อยของหมู่บ้าน การปกครองและงบประมาณสนับสนุน และการช่วยเหลือต่างๆ จึงขึ้นอยู่กับบ้านแม่แฮเหนือ โดย

คณะกรรมการหมู่บ้านแม่แฮน้อย ต้องเข้าร่วมการประชุมคณะกรรมการหมู่บ้านแม่แฮเหนือทุกเดือน หรือตามแต่วาระที่ผู้ใหญ่บ้านแม่แฮเหนือเรียกประชุม ปัญหาที่สำคัญอย่างหนึ่งของชุมชน คือ ชุมชนขาดผู้นำที่มีความสามารถในการติดต่อประสานงานและความช่วยเหลือจากหน่วยงานหรือองค์กรต่างๆ แวดล้อมชุมชน เป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้ชุมชนไม่พัฒนาได้เท่าที่ควร เป็นผลให้วิถีชีวิตและความเป็นอยู่ยังคงวิถีแบบดั้งเดิมอยู่มากเมื่อเทียบกับบ้านแม่แฮเหนือที่เป็นหมู่บ้านใกล้เคียง

บ้านแม่แฮน้อยเป็น 1 ใน 14 หมู่บ้านในพื้นที่บริการของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงแม่แฮ ซึ่งแบ่งเป็นชุมชนเผ่าป่าเกอะญอ 6 ชุมชน ชุมชนเผ่าม้ง 8 ชุมชน (ข้อมูลจากการสัมภาษณ์คุณอนุพงษ์ คำพรธร หัวหน้าศูนย์พัฒนาโครงการหลวงแม่แฮ วันที่ 18 กรกฎาคม 2545)

ที่ตั้ง

บ้านแม่แฮน้อย ตั้งอยู่ที่ หมู่ 3 ในเขตการปกครองของตำบลแม่นาจร อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ ห่างจากตำบลแม่นาจร ประมาณ 60 กิโลเมตร และอยู่ห่างจากจังหวัดเชียงใหม่ ประมาณ 82 กิโลเมตร ซึ่งตามลักษณะทางกายภาพ ถูกขนาบด้วยการปกครองของตำบลแม่วิน อำเภอแม่แจ่ม และใกล้เคียงกับตำบลบ่อแก้ว อำเภอสะเมิง มากกว่า ดังแสดงใน แผนที่ 1 และมีอาณาเขตติดต่อ ดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับ	บ้านแม่แฮเหนือ (ป่าเกอะญอ) หมู่ 3 ต.แม่นาจร อ.แม่แจ่ม จ.เชียงใหม่
ทิศใต้	ติดต่อกับ	บ้านห้วยขมิ้นใน (ป่าเกอะญอ) หมู่ 17 ต.แม่นาจร อ.แม่แจ่ม จ.เชียงใหม่
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับ	บ้านป่าไผ่ (ม้ง) หมู่ 13 ต.แม่วิน อ.แม่แจ่ม จ.เชียงใหม่
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับ	ป่าไม้แม่สะงะ

การตั้งบ้านเรือน มีการตั้งบ้านเรือนกระจายตามแนวยาว พื้นที่ตั้งของหมู่บ้านมีลักษณะลาดเอียงตามแนวยาว มีถนนดินขนาดเล็กลำกลางหมู่บ้าน มีการตั้งบ้านเรือนอยู่ 2 ฝั่งถนน แบ่งเป็น 2 ส่วนคือ ตอนบนและตอนล่างของหมู่บ้าน ตอนบนมี 18 หลังคาเรือน ตอนล่างมี 9 หลังคาเรือน บ้านที่อยู่ใกล้เคียงกันจะมีความสัมพันธ์กันในลักษณะเครือญาติ บริเวณหมู่บ้านมีสวนผลไม้ ไร่ และนาข้าว และ เนื่องจากเดิมบริเวณแห่งนี้คือพื้นที่ทำกิน ดังแผนที่ 2 แสดงลักษณะการตั้งและการกระจายตัวของบ้านเรือนของบ้านแม่แฮน้อย

การที่บ้านแม่แฮน้อยเป็นหมู่บ้านในพื้นที่บริการของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงแม่แฮ ทำให้แกนนำในหมู่บ้านมีโอกาสเข้ารับการฝึกอบรม และเพิ่มพูนความรู้ด้านต่างๆ ที่ทางศูนย์พัฒนาโครงการหลวงแม่แฮและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอื่นๆ จัดให้อยู่เสมอ การเปิดรับความรู้ใหม่ๆ เป็นไปโดยง่าย ทำให้แกนนำหมู่บ้านมีความรู้และประสบการณ์ในเรื่องต่างๆ ที่สามารถนำมาปรับใช้กับการพัฒนาหมู่บ้านได้

ประชากร และ การศึกษา

บ้านแม่แฮน้อยมี 27 ครัวเรือน จำนวนประชากร 113 คน เป็นชาย 64 คน คิดเป็นร้อยละ 57 ของประชากรทั้งหมด และเป็นหญิง 49 คน คิดเป็นร้อยละ 43 ของประชากรทั้งหมด (ข้อมูลจากการสำรวจของโครงการวิจัยงานเสริมสร้างจิตสำนึก มุลนิธิโครงการหลวง พ.ศ. 2546)

การศึกษา

โรงเรียนในบริเวณใกล้เคียงชุมชน คือ โรงเรียนแม่แฮเหนือ ตั้งอยู่ในหมู่บ้านแม่แฮเหนือ ดำเนินการสอนตั้งแต่ระดับอนุบาล ถึง มัธยมศึกษาตอนต้น (ม.3) เริ่มก่อตั้งเมื่อประมาณ ปีพ.ศ. 2517 บ้านแม่แฮน้อยไม่มีศูนย์ดูแลเด็กก่อนวัยเรียนภายในหมู่บ้าน ระดับการศึกษาของประชากรบ้านแม่แฮน้อย แสดงในตาราง 3

ตาราง 3 ระดับการศึกษาของประชากรบ้านแม่แฮน้อย

ระดับการศึกษา	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ไม่จบการศึกษา	69	61.07
จบชั้นประถมศึกษา	31	27.43
จบชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น	7	6.19
จบชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย	4	3.54
ระดับอุดมศึกษา	2	1.77
รวม	113	100

จากตาราง บ้านแม่แฮน้อยมีประชากรไม่จบการศึกษา 69 คน คิดเป็นร้อยละ 61.07 จบชั้นประถมศึกษา 31 คน คิดเป็นร้อยละ 27.43 จบชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น 7 คน คิดเป็นร้อยละ 6.19 จบชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย 4 คน คิดเป็นร้อยละ 3.54 และกำลังศึกษาในระดับอุดมศึกษา 2 คน ซึ่งจะเห็นได้ว่า ประชากรบ้านแม่แฮน้อยส่วนใหญ่จบชั้นประถมศึกษา คิดเป็นร้อยละ 27.43 บ้านแม่แฮน้อยมีระดับการศึกษาก่อนข้างต่ำ คือ มีประชากรที่ไม่จบการศึกษา ร้อยละ 61.07 อย่างไรก็ตาม

ขณะนี้ มีประชากรกำลังศึกษาในระดับอุดมศึกษา คิดเป็นร้อยละ 1.77 ซึ่งประชากรมีแนวโน้มว่าจะได้รับการศึกษาในระดับที่สูงขึ้น

สภาพเศรษฐกิจและสังคม

ชาวบ้านแม่แฮน้อยยังคงมีวิถีชีวิตที่เกี่ยวเนื่องกับธรรมชาติอยู่มากแม้ว่าความเจริญต่างๆ จะเข้ามาในหมู่บ้านเพิ่มมากขึ้น ตัวอย่างอาหารการกินของชาวบ้านแม่แฮน้อยที่มาจากแหล่งอาหารตามธรรมชาติ แสดงไว้ใน ภาคผนวก

1. การประกอบอาชีพ

ชาวบ้านแม่แฮน้อยทุกหลังคาเรือนปลูกข้าวไว้เพื่อบริโภค มีแหล่งอาหารจากธรรมชาติตามฤดูกาล (ตาราง 1 ภาคผนวก) แต่ชาวบ้านยังคงต้องซื้ออาหารอื่นๆ มาเป็นกับข้าว อาชีพหลักของชาวบ้านแม่แฮน้อย คือ เกษตรกร การทำการเกษตร การเพาะปลูกของบ้านแม่แฮน้อยจำแนกตามวัตถุประสงค์ของการปลูกและชนิดพืช ได้ 3 ประเภท คือ พืชหลักที่เพาะปลูกไว้เพื่อบริโภค เช่น ข้าว (ตาราง 2 ภาคผนวก) พืชผักที่เพาะปลูกไว้เพื่อจำหน่าย (ตาราง 3 ภาคผนวก) และไม้ผลที่เพาะปลูกไว้เพื่อจำหน่าย (ตาราง 4 ภาคผนวก) ได้แก่ การปลูกพืชผักและไม้ผลที่ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงแม่แฮเข้ามาส่งเสริมให้ปลูก โดยตลาดของผลผลิต ได้แก่ พ่อค้าคนกลางที่เป็นแผงในหมู่บ้านใกล้เคียง พ่อค้าที่เป็นคนป่าเกะฮวดด้วยกันมีน้อย เนื่องจากถนนเข้าหมู่บ้านมีความยากลำบากในการเดินทางเข้า-ออก การขายผลผลิตมักถูกเอาเปรียบโดยการกดราคาจากพ่อค้าคนกลาง ในหมู่บ้านยังไม่มีรถยนต์ การขนส่งผลผลิตลงไปขายที่ตลาดในตัวเมืองจึงทำได้ยาก การซื้อ-ขายผลผลิตชาวบ้านไม่สามารถเป็นผู้กำหนดราคาได้ ตลาดอีกแห่งหนึ่งในการซื้อขายผลผลิตคือ ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงแม่แฮ ซึ่งโดยมากจะเป็นการรับซื้อตามโควตาผู้รับเมล็ดพันธุ์ของศูนย์ไปปลูก ชาวบ้านแม่แฮน้อยมีรายได้ 15,000 – 30,000 บาทโดยเฉลี่ยต่อคนต่อปี ซึ่งรายได้จากการเกษตรขึ้นอยู่กับราคาของผลผลิตในแต่ละช่วง ไม่มีความแน่นอน โดยมากจะประสบปัญหาราคาผลผลิตตกต่ำ ขาดทุน

ปัญหาในเรื่องการประกอบอาชีพทางการเกษตรที่พบ คือ ขาดแคลนน้ำที่ใช้ในการเพาะปลูก ผลผลิตมีราคาไม่แน่นอน บางครั้งประสบปัญหาผลผลิตล้นตลาด ราคาพืชผักตกต่ำ พ่อค้าคนกลางไม่รับซื้อ ราคาน้ำและสารเคมีที่ใช้ในการทำการเกษตรมีราคาสูงขึ้นทุกปี จึงประสบกับปัญหาการขาดทุนเนื่องจากต้นทุนในการผลิตสูง การลงทุนในการทำการเกษตรมีทั้งที่ใช้ทุนส่วนตัว และกู้ยืมเงินมาลงทุน บางรายนำของมาก่อน ทั้งเมล็ดพันธุ์ ปุ๋ย ยาฆ่าแมลง และสารเคมีอื่นๆ เป็นต้น เมื่อขายผลผลิตได้จึงนำเงินไปจ่าย ซึ่งหากขายผลผลิตไม่ได้ราคาก็จะเป็นหนี้สิน และหากจะมีการลงทุนเพาะปลูกอีกครั้งก็ต้องไปกู้ยืมเพิ่มเติม หรือกู้ยืมเงินเพื่อไปจ่ายค่าน้ำ ค่ายาฆ่าแมลงที่ใช้ในการเพาะปลูกครั้งก่อน ทำให้เกิดเป็นหนี้ซ้ำซ้อนขึ้น

อาชีพรองลงมา คือ รับจ้าง ชาวบ้านบางส่วนเป็นลูกจ้างรายวันของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงแม่แฮ และศูนย์ส่งเสริมการเกษตรที่สูง ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงแม่แฮ อัตราค่าจ้างวันละ 130 บาท มีชาวบ้านที่เป็นลูกจ้างของศูนย์แม่แฮที่ทำงานต่อเนื่อง ประมาณ 5 คน นอกนั้นจะมีการว่าจ้างบางช่วงเวลา เช่น ช่วงที่มีผลผลิตออกมาก ศูนย์ก็จะจ้างคนงานเพิ่มขึ้น บางส่วนรับจ้างทั่วไป เช่น รับจ้างเก็บสตรอเบอรี่ที่บ้านบ่อแก้ว เป็นต้น ซึ่งค่าแรงที่ได้จากการรับจ้างไม่แน่นอน แต่ทุกๆ วันจะมีรายจ่ายที่แน่นอน ได้แก่ ค่าขนมลูก ค่ากับข้าว ค่าสบู่ ยาสิฟีน ในบางครอบครัวที่ปลูกข้าวได้ไม่พอกินต้องซื้อข้าวสาร เป็นต้น และรายจ่ายด้านสังคม เช่น เมื่อมีคนตายใน 5 หมู่บ้านที่เป็นเผ่าป่าเกอะฉุย คือ บ้านแม่แฮเหนือ บ้านแม่แฮน้อย บ้านป่าเกี๊ยะ บ้านห้วยขมิ้นใน และบ้านห้วยขมิ้นนอก ทุกครัวเรือนจะต้องจ่ายค่าช่วยทำศพ ครัวเรือนละ 20 บาท หรือมากกว่านั้นแล้วแต่จะบริจาค ซึ่งจากการสอบถามชาวบ้าน พบว่า เพิ่งเริ่มการปฏิบัตินี้ เมื่อประมาณ 3-4 ปีที่ผ่านมา ไม่ชัดเจนว่าใครเป็นผู้ริเริ่มระหว่างผู้ใหญ่บ้านหรือ เจ้าหน้าที่แนะนำ

อาชีพอื่นๆ ได้แก่ กำขาย ในหมู่บ้านมีร้านขายของชำ 3 ร้าน ตั้งอยู่ในส่วนตอนบนของหมู่บ้าน 2 ร้าน ตอนล่างของหมู่บ้าน 1 ร้าน มีโรงสีขนาดเล็ก จำนวน 1 โรง โดยเริ่มมีเมื่อปี พ.ศ. 2544

หนี้สิน จากการสอบถามชาวบ้านแม่แฮน้อยจำนวน 27 ครัวเรือน มีเพียง 2 ครัวเรือนที่ไม่มีปัญหาเรื่องหนี้สิน เนื่องจากเป็นครอบครัวที่มีเฉพาะผู้อาวุโส (ครอบครัวนายสำจะมู) และครอบครัวที่ค่อนข้างเป็นคนรุ่นใหม่ซึ่งมีอาชีพหลักเป็นช่างสร้างบ้าน (ครอบครัวนางประกายดาว) โดยเฉลี่ยชาวบ้านแม่แฮน้อยมีหนี้สินประมาณ 5,000- 30,000 บาทต่อครัวเรือน การกู้เงินโดยมากจะกู้เงินเพื่อนำมาใช้ในการลงทุนทำการเพาะปลูกมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 78 รองลงมากู้เงินเพื่อสร้างบ้านและซื้อสิ่งของเครื่องใช้ คิดเป็นร้อยละ 16 และกู้เพื่อการอื่นๆ เช่น ใช้จ่ายในงานประเพณี เจ็บป่วย อีกร้อยละ 6 ส่วนมากทุกครัวเรือนจะมีหนี้สินคือ ธนาคารข้าว คิดเป็นร้อยละ 90 ของครัวเรือนทั้งหมด หนี้สินอื่นๆ ได้แก่ กองทุนหมู่บ้าน มีชาวบ้านแม่แฮน้อยเป็นสมาชิก 7 คน กลุ่มแม่บ้านแม่แฮน้อย สหกรณ์การเกษตรแม่แฮ จำกัด การซื้อเมล็ดพันธุ์ ปุ๋ยและสารเคมีที่ใช้ในการเกษตรแบบผ่อนชำระ แหล่งเงินกู้้นอกระบบทั้งในหมู่บ้านและนอกหมู่บ้าน การกู้ยืมเงินในหมู่บ้าน การซื้อรถมอเตอร์ไซค์รวมถึงการปลูกสร้างบ้าน โดยการผ่อนชำระเป็นงวด

2. สิ่งสาธารณูปโภคในหมู่บ้าน

ได้แก่ ธนาคารข้าวและโรงประชุม ได้รับงบประมาณจากสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ปี พ.ศ. 2544 เครื่องกระจายเสียงได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากอบต.แม่นาจกร ใช้สำหรับการประกาศเรียกประชุมอยู่ในโรงประชุม แท็งก์เก็บน้ำ 1 แท็งก์ที่ได้รับสนับสนุน

งบประมาณจากศูนย์พัฒนาโครงการหลวงแม่แฮ ปัจจุบันชำรุดไม่สามารถใช้เก็บกักน้ำได้ และแท็งก์น้ำที่ได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากเครือข่ายต่อต้านยาเสพติด มูลนิธิโครงการหลวง (ชาวบ้านเรียก เครือข่ายหมอก้อย) จำนวน 4 แท็งก์ และถนนดินที่ตัดผ่านกลางหมู่บ้าน มีการปูลูอิฐตัวหนอนในบางช่วง

3. การคมนาคม

บ้านแม่แฮน้อยมีเส้นทางเข้าสู่หมู่บ้าน 2 เส้นทาง คือ ถนนที่เข้าสู่หน่วยจัดการป่าไม้ต้นน้ำแม่สะงะ ซึ่งเป็นทางที่รถยนต์สามารถวิ่งเข้า-ออกได้ และทางเดินเท้า เป็นเส้นทางที่รถจักรยานยนต์สามารถผ่านเข้า-ออกได้ เป็นเส้นทางที่ชาวบ้านใช้ในการคมนาคมเป็นส่วนมาก เนื่องจากเป็นเส้นทางที่ตัดผ่านที่นาต่อกับถนนลาดยางไปสู่หมู่บ้านแม่แฮเหนือ เส้นทางเข้าสู่หมู่บ้านยังไม่มีถนนลาดยาง

ถนนสายหลัก เป็นถนนลาดยางและปูอิฐตัวหนอนบางช่วง คือ ถนน อบต. เส้นทาง บ้านห้วยตอง-บ้านแม่แฮ ระยะทางรวม 12.729 กิโลเมตร

4. สาธารณสุข

มีสถานีนามัย 1 แห่ง (ได้รับการยกระดับเป็นสถานีนามัยเมื่อปี พ.ศ. 2546) ตั้งอยู่ที่หมู่บ้านแม่แฮเหนือ ห่างจากบ้านแม่แฮน้อย ประมาณ 1 กิโลเมตร มีอาสาสมัครสาธารณสุขหมู่บ้าน จำนวน 2 คนซึ่งเป็นเยาวชนชาย คือ นายสมพร ศิลปพงษ์ไพร และ นายกฤษณพงษ์ การมั่งมี การรักษาพยาบาลโรคภัยไข้เจ็บในหมู่บ้าน บางครั้งมีการใช้บริการจากหมอเถื่อนที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านแม่แฮเหนือ มีความรู้ทางการแพทย์พอสมควรและมีอุปกรณ์การแพทย์บางอย่าง เช่น น้ำเกลือ วัคซีน เป็นต้น ซึ่งหมอเถื่อนผู้นี้ทำหน้าที่รักษาดูแลผู้ป่วยโดยใช้ยาแผนปัจจุบันตั้งแต่ก่อนที่จะมีสถานีนามัยมาตั้งในหมู่บ้านแม่แฮเหนือ ปัจจุบันก็ยังมีบริการกันอยู่ หากเจ็บไข้ได้ป่วยในระดับที่สถานีนามัยไม่สามารถรักษาได้ชาวบ้านจะไปรักษาที่โรงพยาบาลแม่วาง อำเภอแม่วาง หรือ คลินิกที่อำเภอสันป่าตอง หากไม่สามารถรักษาได้จะถูกส่งตัวไปรักษาที่โรงพยาบาลมหาราชนครเชียงใหม่ อำเภอเมือง หรือ โรงพยาบาลนครพิงค์ อำเภอแม่ริม ชาวบ้านแม่แฮน้อยจะสามารถใช้บัตรทองในโครงการ 30 บาทรักษาทุกโรคได้ต่อเมื่อถูกส่งตัวมาจากโรงพยาบาลแม่วาง การเดินทางไปสถานพยาบาลต่างๆ ค่อนข้างลำบากเนื่องจากไม่มีรถยนต์ในหมู่บ้านประกอบกับเส้นทางในการคมนาคมในหมู่บ้านมีความยากลำบากโดยเฉพาะในช่วงฤดูฝน การดูแลรักษาสุขภาพของคนในชุมชนจึงเป็นการดูแลโดยใช้การรักษาในแผนปัจจุบันและมีการรักษาโดยใช้ยาสมุนไพรควบคู่กัน โดยเฉพาะในส่วนของ การได้รับบาดเจ็บจากอุบัติเหตุจะมีการใช้ยาสมุนไพร

ควบคู่กับการใช้คาถาในการรักษา ซึ่งชาวบ้านมีความเชื่อว่าได้ผลมากกว่าการไปรักษากับแพทย์แผนปัจจุบัน

5. สาธารณูปโภค

การประปา ในหมู่บ้านมีระบบประปาภูเขา โดยชาวบ้านไม่ต้องจ่ายค่าน้ำแต่ต้องเสียค่าบริการในการดูแลรักษา หลังคาเรือนละ 10 บาทต่อเดือน ความสะอาดของน้ำในระบบประปาภูเขา โดยเฉพาะในช่วงฤดูฝนจะขุ่นและมีตะกอนมาก ต้องต้มก่อนรับประทาน ในฤดูแล้งจะขาดน้ำใช้อุปโภค บริโภค และไม่เพียงพอต่อการเพาะปลูก

การไฟฟ้า ในหมู่บ้านมีไฟฟ้าใช้เมื่อประมาณพ.ศ. 2538 โดยชาวบ้านจะต้องเสียค่าไฟเป็นรายเดือน เฉลี่ยบ้านละประมาณ 30 บาทต่อเดือน

6. ศาสนา

ชาวบ้าน 27 หลังคาเรือน นับถือศาสนาพุทธและนับถือผี (พุทธ - ผี) 25 หลังคาเรือน และมี 2 หลังคาเรือน ที่นับถือศาสนาคริสต์ มีอาศรมพระธรรมจาริกที่บ้านแม่แฮเหนือ ปัจจุบันนี้มีพระภิกษุจำพรรษา 1 รูป เป็นพระภิกษุป่าเกะญอ มีการประกอบกิจกรรมทางศาสนาเช่นเดียวกับวัดอื่นๆ มูลนิธิโครงการหลวง และหน่วยงานอื่นๆ สนับสนุนงบประมาณในการก่อสร้างวิหาร

7. กลุ่มต่างๆ ที่สำคัญในหมู่บ้าน

1) กลุ่มแม่บ้าน (พ.ศ. 2542) มี นางนิเวศน์ พัฒนาศิริเขต เป็นประธานกลุ่ม มีสมาชิก 18 คน

กิจกรรม กลุ่มแม่บ้านแม่แฮน้อยเกิดจากการที่แม่บ้านมีการรวมกลุ่มกันสมัครเป็นสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์บ้านแม่แฮเหนือ และได้รับเงินปันผลมาประมาณ 4,000 บาท และนำมาจัดตั้งกลุ่มแม่บ้าน มีลักษณะคล้ายกองทุนหมุนเวียน คือนำเงินปันผลนี้มาปล่อยกู้ให้กับสมาชิก โดยไม่มีการออมเงินเพิ่มมีเพียงการสะสมดอกเบี้ยที่ได้จากสมาชิกที่กู้ยืม ในปัจจุบันมีการปล่อยกู้ให้กับบุคคลทั่วไปไม่เฉพาะแต่สมาชิก ปัจจุบันมีเงินหมุนเวียนประมาณ 12,000 บาท

2) ธนาคารข้าว (พ.ศ. 2544) ได้รับงบประมาณจากสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ 100,000 บาท โดยงบประมาณนี้ไม่ได้มอบให้ชุมชนเป็นผู้จัดการโดยตรง มีหน่วยจัดการต้นน้ำป่าแม่สะงะเป็นผู้จัดซื้อข้าวสารเพื่อให้ธนาคารข้าว

ดำเนินการให้กู้ยืมข้าวสาร มีการจัดตั้งคณะกรรมการขึ้นมาดูแล โดยมีนายเจตริน ศิลปพงไพโร เป็นประธาน

กิจกรรม งบประมาณราชทานแบ่งเป็น ค่าก่อสร้างโรงประชุมและธนาคารข้าว ประมาณ 40,000 บาท จัดซื้อข้าวสาร ประมาณ 40,000 บาท เพื่อให้ชาวบ้านที่ข้าวไม่พอกินกู้ยืมและจ่ายคืน โดยกำหนดราคากระสอบละ 500 บาท ดอกเบี้ยกระสอบละ 60 บาท เงินที่เหลือมอบให้คณะกรรมการดูแล ซึ่งเป็นเหตุให้ชาวบ้านไม่ไว้ใจคณะกรรมการที่ดูแล มีความสงสัยเกี่ยวกับความโปร่งใสในการบริหารจัดการเงินส่วนนี้

3) กลุ่มรวมน้ำใจออมทรัพย์บ้านแม่แฮน้อย (เดือนสิงหาคม 2545 – กรกฎาคม 2546) มี นายเสรี จรูญเมธากุล เป็นประธานกลุ่ม มีสมาชิกจำนวน 21 คน คณะกรรมการกลุ่ม 10 คน

กิจกรรม เป็นกลุ่มที่เกิดขึ้นในช่วงพัฒนาโครงการวิจัย เกิดจากความต้องการของชาวบ้าน มีวัตถุประสงค์ในการจัดตั้งกลุ่ม คือ เพื่อเป็นแหล่งเงินทุนในหมู่บ้านไว้ช่วยเหลือตนเอง และช่วยเหลือกันและกันหากมีความจำเป็นต้องใช้เงินแบบเร่งด่วน เช่น ในกรณีที่มีการเจ็บป่วยถึงขนาดต้องส่งโรงพยาบาล เป็นต้น เริ่มเปิดรับสมาชิกครั้งแรกในวันที่ 14 สิงหาคม 2545 โดยจำหน่ายหุ้น หุ้นละ 100 บาท มีการออมเงินกันทุกวันที่ 15 ของทุกเดือน เดือนละ 20 บาท เริ่มออมเดือนแรกใน วันที่ 15 กันยายน 2545 ปัจจุบันดำเนินงานครบ 1 ปี ในวันที่ 15 สิงหาคม 2546 มีการเปิดรับสมาชิกและเลือกคณะกรรมการกลุ่มชุดใหม่ ในวันที่ 10 สิงหาคม 2546 มีเงินสะสมของกลุ่มจากการออมของสมาชิก 5,040 บาท และเงินสมทบจากหน่วยงานต่างๆ รวมเงินสะสมของกลุ่มทั้งสิ้น ประมาณ 13,710 บาท

4) กลุ่มออมทรัพย์เยาวชนรุ่นจิ๋วบ้านแม่แฮน้อย มีด.ญ.อารีรัตน์ แสงกระจ่างสุข เป็นประธาน สมาชิกจำนวน 20 คน คณะกรรมการกลุ่ม 4 คน

กิจกรรม กลุ่มเยาวชนรุ่นจิ๋ว หมายความว่าถึง เยาวชนอายุตั้งแต่ 1 ปีถึง 15 ปี (ตามอายุของสมาชิกกลุ่มในขณะนี้) ที่ยังศึกษาอยู่ในระดับชั้นอนุบาลจนถึงระดับมัธยมศึกษาตอนต้น เป็นสมาชิกกลุ่ม โดยมีข้อตกลงร่วมกันในการออมเงินวันละ 1 บาท เพื่อเป็นทุนสำรองในการทำกิจกรรมต่างๆ ของเยาวชนรุ่นเล็กและเป็นการฝึกนิสัยการเก็บออมของเยาวชน โดยได้รับการอนุญาตจากผู้ปกครองในการทำกิจกรรม กลุ่มออมทรัพย์รุ่นจิ๋วได้มีการนำเงินที่ได้จากการออมนี้มาลงทุนทำขนมขายในหมู่บ้านเพื่อเป็นการหากำไรเข้ากลุ่ม การบริหารจัดการทั้งหมดเยาวชนที่เป็นคณะกรรมการเป็นผู้จัดการทั้งหมด โดยมีเยาวชนทั้งที่เป็นสมาชิกและไม่เป็นสมาชิกเข้าร่วม โดยมีผู้ใหญ่ในหมู่บ้านเป็นที่ปรึกษา ผู้ที่รับผิดชอบเป็นพี่เลี้ยงให้กลุ่มออมทรัพย์รุ่นจิ๋วนี้ คือ นางเรณู แสงกระจ่างสุข

กิจกรรมกลุ่มออมทรัพย์เยาวชนรุ่นชีวิตนี้เป็นกิจกรรมทดลองในช่วงการดำเนินงานโครงการวิจัยในระยะที่ 1 ซึ่งภายหลังเปลี่ยนชื่อกลุ่มเป็น กลุ่มออมทรัพย์เยาวชนพึ่งตนเอง มีการบริหารจัดการร่วมกับกลุ่มออมทรัพย์บ้านแม่แฮน้อย ตั้งแต่เดือนกุมภาพันธ์ 2547 มีสมาชิก 12 คน

5) กลุ่มสมุนไพร มีนายวุฒิไกร แสงกระจ่างสุข เป็นประธาน มีสมาชิกประมาณ 13 คน

กิจกรรม เป็นกลุ่มที่เกิดขึ้นในช่วงของการดำเนินงานโครงการวิจัยในระยะที่ 1 สมาชิกโดยมากเป็นพ่อบ้านและเยาวชนชาย ที่รวมตัวกันศึกษาสมุนไพรจากผู้อาวุโส วัตถุประสงค์เพื่อฟื้นฟูการใช้สมุนไพรในหมู่บ้าน

6) กลุ่มทอผ้าแม่บ้าน มีนางดีทุ จะหละ เป็นประธาน สมาชิก 12 คน

กิจกรรม เนื่องจากกลุ่มทอผ้าของแม่บ้านนี้เป็นกิจกรรมหนึ่งในความสนใจของชาวบ้านในการทำกิจกรรมร่วมกันเพื่อพัฒนาหมู่บ้าน ซึ่งหลังจากกิจกรรมการศึกษาดูงานเรื่องการจัดการกลุ่มออมทรัพย์ ณ บ้านแม่กลางหลวง ตำบลบ้านหลวง อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ ได้มีการไปศึกษาดูงานในส่วนของกลุ่มทอผ้า บ้านสบหาด ซึ่งเป็นห้อมบ้านบริวารของบ้านแม่กลางหลวง จากการสรุปทเรียนตัวแทนแม่บ้านที่ได้ไปดูงานได้กลับมาเล่าให้แม่บ้านคนอื่นๆ ฟัง และเกิดความสนใจที่จะทดลองทอผ้าเพื่อจำหน่ายในงานออกร้านในงานวันพืชผักของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงแม่แฮ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของแผนกิจกรรมของโครงการวิจัยในระยะที่ 1 หลังจากการสรุปทเรียนร่วมกับชุมชนครั้งที่ 1 (เดือนมีนาคม 2546) ได้มีการสั่งผ้าทอจากทางกลุ่มแต่ในขณะนั้นยังไม่มีการจัดตั้งกลุ่มให้เป็นรูปธรรม ซึ่งที่ผ่านมา แม่บ้านที่สนใจทอผ้าจำหน่ายจะกู้เงินจากกลุ่มแม่บ้านมาซื้อฝ้ายและจ่ายคืนพร้อมดอกเบี้ย ต่างคนต่างทอและนำมาขายร่วมกัน แต่ในปัจจุบันหลังจากการออกร้านได้มีการสั่งสินค้าเข้ามามากขึ้น แม่บ้านจึงได้มีการรวมกลุ่มกันชัดเจนขึ้น แต่ยังคงขาดในเรื่องการจัดการกลุ่มที่ชัดเจน

นอกจากกลุ่มกิจกรรมต่างๆ ที่กล่าวข้างต้นแล้ว ยังมีคณะกรรมการหมู่บ้านเป็นแกนนำชาวบ้านดูแลความเรียบร้อยภายในและพัฒนาหมู่บ้าน ซึ่งคณะกรรมการบ้านแม่แฮน้อยจะมีการประชุมร่วมกับคณะกรรมการหมู่บ้านแม่แฮเหนือทุกเดือน เครือข่ายภายในกลุ่ม จะมีประธานและคณะกรรมการของแต่ละกลุ่มเป็นตัวหลักในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ของกลุ่ม โดยมีสมาชิกของกลุ่มเป็นตัวเสริม การเชื่อมโยงและการสื่อสารภายในมีทั้งการประชุมกลุ่มและการบอกเล่าระหว่างเครือญาติและเพื่อนบ้านแบบปากต่อปาก และเครือข่ายระหว่างกลุ่ม คนในหมู่บ้านต่างเป็นสมาชิก

ของกลุ่มมากกว่า 1 กลุ่ม ทำให้เกิดการเชื่อมโยงซึ่งกันและกันระหว่างกลุ่มอยู่เสมอ ลักษณะการดำเนินกิจกรรมของแต่ละกลุ่มจะมีการมอบหมายหน้าที่และความรับผิดชอบ โดยพิจารณาจากความเหมาะสมของบุคคลเป็นหลัก เช่น รู้หนังสือ หรือมีประสบการณ์ในเรื่องนั้นๆ เป็นต้น

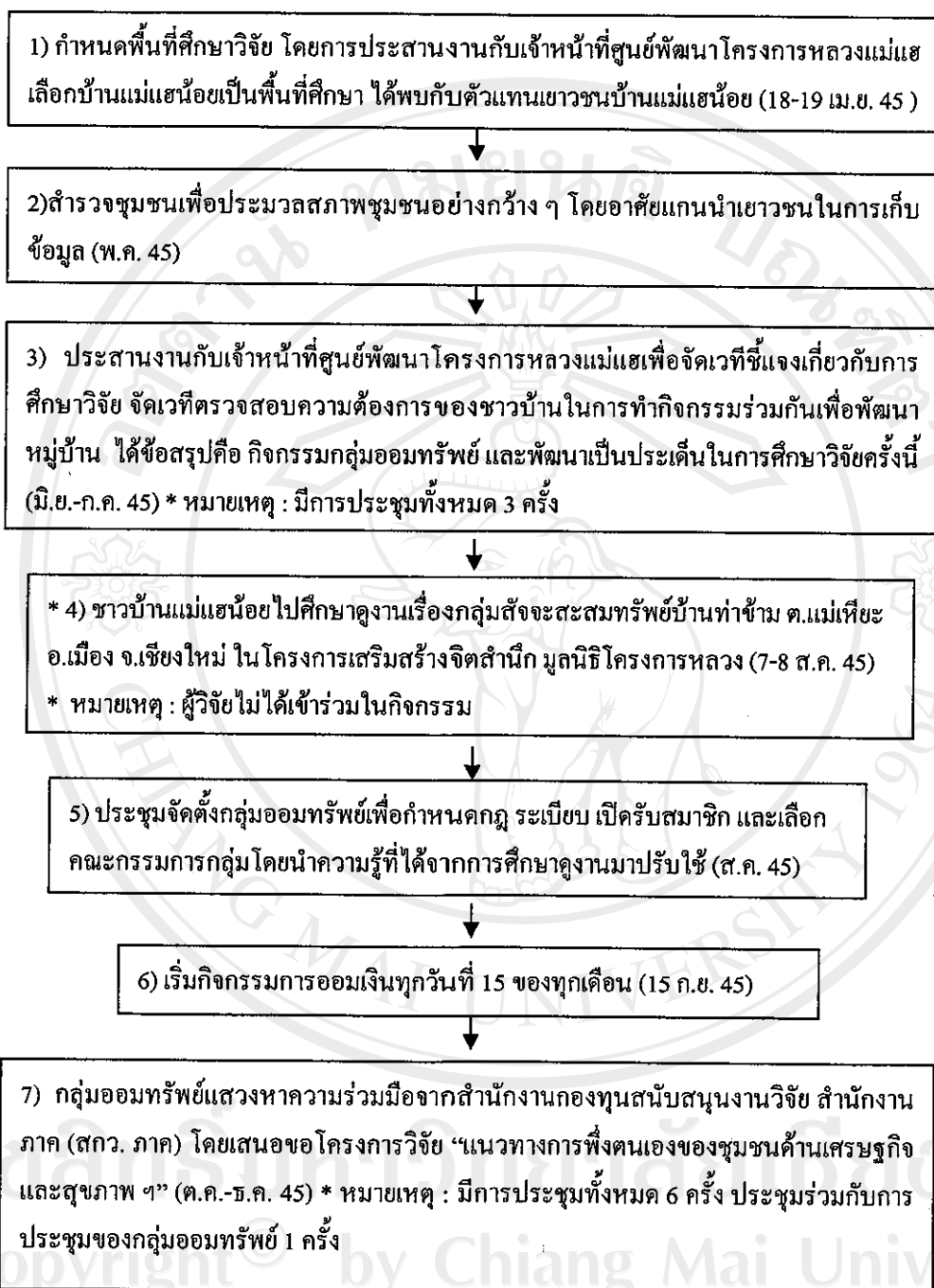
กลุ่มในหมู่บ้านแม่แฮน้อยที่มีการดำเนินกิจกรรมอย่างต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน ได้แก่ กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มสมุนไพร และกลุ่มรวมน้ำใจออมทรัพย์บ้านแม่แฮน้อย ส่วนกลุ่มออมทรัพย์เยาวชนรุ่นจิ๋วบ้านแม่แฮน้อย (กลุ่มออมทรัพย์เด็ก) ได้มีการรวมการบริหารจัดการเข้ากับกลุ่มรวมน้ำใจออมทรัพย์บ้านแม่แฮน้อย ตั้งแต่เดือนกุมภาพันธ์ 2547 และเปลี่ยนชื่อเป็น กลุ่มออมทรัพย์เยาวชนพึ่งตนเอง ส่วนกลุ่มอื่นๆ ได้แก่ ธนาคารข้าว ที่ตอนนี้ไม่มีการดำเนินกิจกรรมและชาวบ้านยังคงจ่ายค่าข้าวที่กู้ยืมไป และกลุ่มทอผ้าแม่บ้านอยู่ในระหว่างการพัฒนา

4.2 กิจกรรมที่สนับสนุนการดำเนินงานของกลุ่มออมทรัพย์

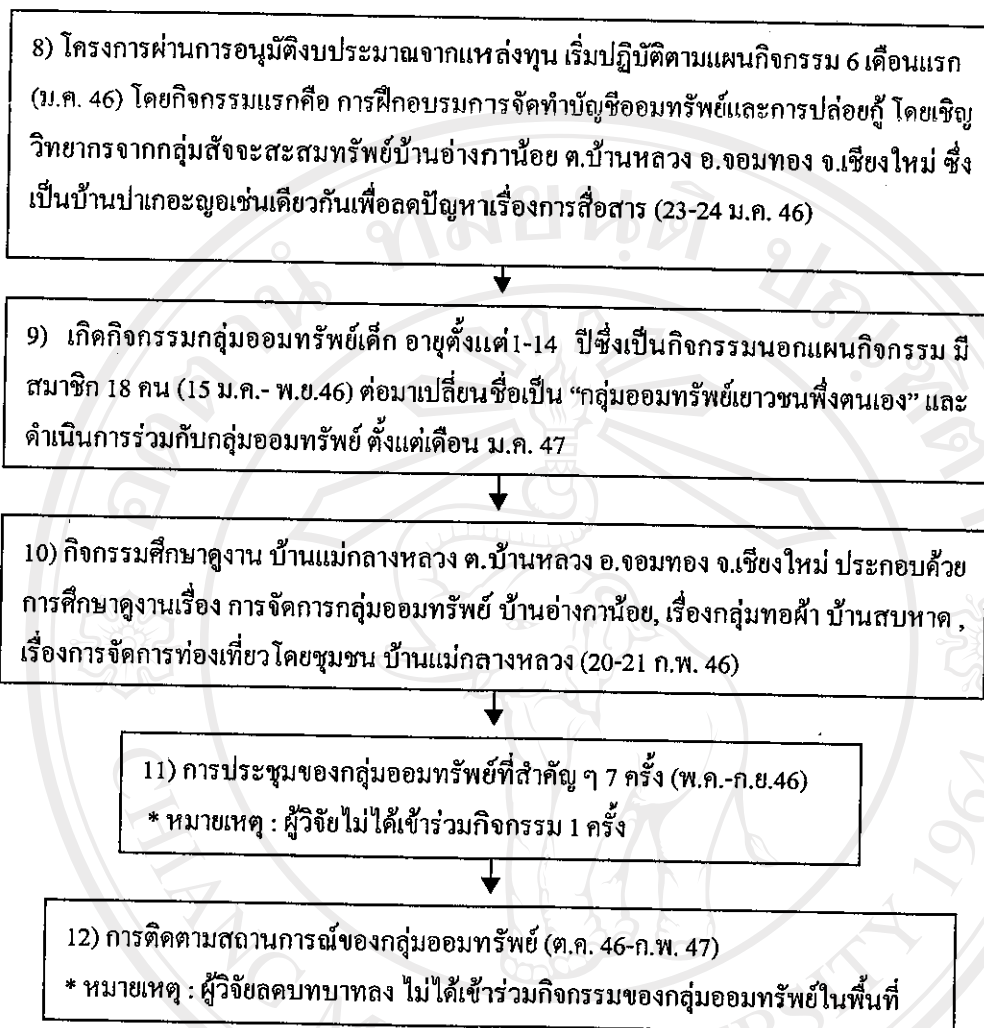
การศึกษาวิจัยได้แบ่งเป็น 2 ส่วนใหญ่ ๆ คือ

ก) ช่วงเตรียมการในการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ โดยเริ่มตั้งแต่การกำหนดพื้นที่ในการศึกษาวิจัย สำรวจชุมชน และการจัดเวทีชี้แจงเกี่ยวกับงานวิจัย การจัดเวทีตรวจสอบความต้องการของชาวบ้านในการทำกิจกรรมร่วมกันเพื่อพัฒนาหมู่บ้าน ตั้งแต่เดือนเมษายน-สิงหาคม 2545 รวม 5 เดือน มีการประชุมในช่วงเตรียมการจัดตั้งกลุ่มทั้งหมด 8 ครั้ง ผู้วิจัยเข้าร่วมประชุม 5 ครั้ง

ข) ช่วงดำเนินกิจกรรมร่วมกับกลุ่มออมทรัพย์ในพื้นที่ มีการประชุมในช่วงวันที่ 14 ส.ค. 45- 15 ก.ย. 46 ทั้งหมด 24 ครั้ง มีการประชุมที่สำคัญ ๆ 11 ครั้ง สามารถสรุปขั้นตอนโดยสังเขปได้ดังนี้

แผนภูมิ 2 ลำดับขั้นตอนกิจกรรมที่สนับสนุนการดำเนินงานของกลุ่มออมทรัพย์

แผนภูมิ 2 ลำดับขั้นตอนกิจกรรมที่สนับสนุนการดำเนินงานของกลุ่มออมทรัพย์ (ต่อ)

ซึ่งขั้นตอนกิจกรรมที่สนับสนุนการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มออมทรัพย์บ้านแม่แฮน้อยมีรายละเอียด ดังนี้

1. กำหนดพื้นที่ในการศึกษาวิจัย (18-19 เม.ย.2545)

ผู้เข้าร่วมประชุม

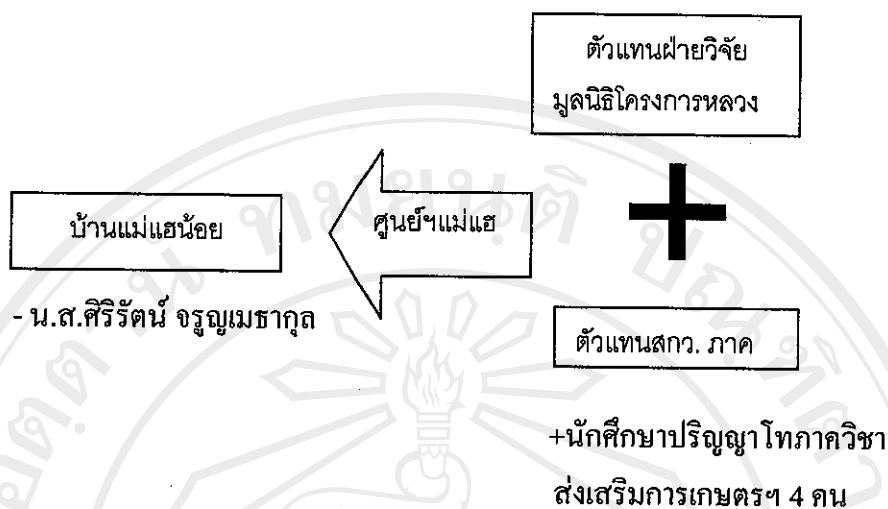
1. ตัวแทนฝ่ายวิจัยมูลนิธิโครงการหลวง
2. ตัวแทนจาก สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย สำนักงานภาค (สกว. ภาค)
3. นักศึกษาปริญญาโท ภาควิชาส่งเสริมและเผยแพร่การเกษตร คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ จำนวน 4 คน (รวมผู้วิจัย)
4. เจ้าหน้าที่ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงแม่แฮ

การดำเนินกิจกรรม

โดยการประสานงานระหว่างตัวแทนฝ่ายวิจัยมูลนิธิโครงการหลวงและตัวแทนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย สำนักงานภาค (สกว. ภาค) ซึ่งต่อไปจะแทนด้วย “คณะทำงาน “ ร่วมกับนักศึกษาปริญญาโท ภาควิชาส่งเสริมและเผยแพร่การเกษตร คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ จำนวน 4 คน ในฐานะผู้ติดตามได้ประสานกับทางศูนย์พัฒนาโครงการหลวงแม่แฮ ตำบลแม่นาจร อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ ในการเลือกพื้นที่ศึกษาเกี่ยวกับ “ชุมชนพึ่งตนเอง” โดยมีโจทย์วิจัยหลักว่า “ชุมชนจะมีแนวทางในการพึ่งตนเองอย่างไร ภายหลังจากที่โครงการหลวงถอนตัวออกจากชุมชน”สาเหตุของการเลือกพื้นที่บริการของศูนย์แม่แฮเป็นพื้นที่ศึกษา เนื่องจาก ตัวแทนฝ่ายวิจัยมูลนิธิโครงการหลวง ให้ความเห็นว่า “หัวหน้าศูนย์มีฐานคิดในเรื่องการทำงานร่วมกับชุมชนมากที่สุด”จากนั้นหัวหน้าศูนย์แม่แฮ คือ คุณอนุพงษ์ คำพรณี ได้เลือกหมู่บ้านที่คาดว่าจะสามารถเป็นพื้นที่ศึกษาได้ 3 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านม่อนยะ (ม้ง) บ้านห้วยขมิ้นใน (ป่าเกอญอ) และ บ้านแม่แฮน้อย (ป่าเกอญอ) ในการสำรวจพื้นที่บ้านแม่แฮน้อย ผู้วิจัยได้พูดคุยกับ น.ส.ศิริรัตน์ เขาวชนบ้านแม่แฮน้อยและได้ขอที่อยู่ไว้เพื่อติดต่อกัน หลังจากการสำรวจพื้นที่โดยการพูดคุยกับแกนนำของ 3 หมู่บ้าน ทั้ง 3 ฝ่าย อันได้แก่ คณะทำงานและหัวหน้าศูนย์แม่แฮ ได้เลือกบ้านแม่แฮน้อยเป็นพื้นที่ศึกษา โดยหัวหน้าศูนย์แม่แฮได้ให้เหตุผลว่า บ้านแม่แฮน้อยมีความเหมาะสม เนื่องจาก

- 1) เป็นชุมชนขนาดเล็ก ดูแลง่าย เก็บข้อมูลง่าย
- 2) เป็นหมู่บ้านด้อยโอกาส เนื่องจากเป็นบ้านบริวารของบ้านแม่แฮเหนือ ทุนจากภายนอกและความช่วยเหลือต่างๆ จะสนับสนุนที่บ้านแม่แฮเหนือซึ่งเป็นบ้านหลักมากกว่า
- 3) ชาวบ้านในบ้านแม่แฮน้อยส่วนมากเป็นลูกจ้างรายวันของศูนย์แม่แฮ ซึ่งง่ายต่อการสื่อสาร เช่น การนัดประชุม เป็นต้น

จากนั้น จึงได้มีการวางแผนเพื่อ “ค้นหา” ความต้องการของชาวบ้าน เพื่อพัฒนาเป็นประเด็นในการศึกษาวิจัยต่อไป

แผนภูมิ 3 การเลือกพื้นที่ศึกษาวิจัย

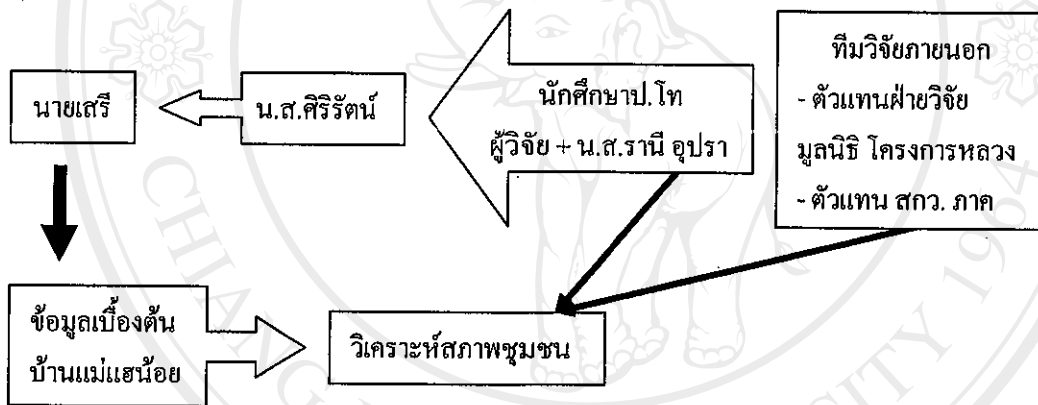
2. การสำรวจชุมชนเพื่อประมวลสภาพชุมชน (เดือนพฤษภาคม 2545)

หลังจากการประชุมวางแผนการทำงานของคณะทำงาน เมื่อวันที่ 22 พฤษภาคม 2545 ผู้วิจัยได้ติดต่อกับ น.ส. ศิริรัตน์ ให้ช่วยติดต่อประสานงานในเรื่องการเก็บข้อมูลเบื้องต้นของชุมชน ได้แก่ จำนวนประชากร การตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนของหมู่บ้าน เส้นทางคมนาคมในหมู่บ้าน การศึกษาของประชากร การสาธารณสุข กลุ่มต่างๆในหมู่บ้านที่มีการดำเนินกิจกรรมตลอดปี ปัญหาในหมู่บ้าน การประกอบอาชีพ และทรัพยากรธรรมชาติ เป็นต้น โดยการเก็บข้อมูลครั้งนี้ น.ส. ศิริรัตน์ ได้ประสานไปทางพี่ชายคือ นายเสรี จรุงเมธากุล ซึ่งเป็นแกนนำเยาวชนที่มีบทบาทในการพัฒนาหมู่บ้านคนหนึ่งในปัจจุบัน ข้อสังเกต คือ ในเวทีการประชุม นายเสรีได้ร่วมเสนอความคิดเห็นต่างๆ และเป็นผู้ดำเนินการประชุมในเวทีทุกครั้ง ข้อมูลที่ได้จากการสำรวจมี ดังนี้

1. ประชากร มีจำนวนครัวเรือน 25 ครัวเรือน มีประชากร 112 คน เป็นชาย 59 คน เป็นหญิง 43 คน แบ่งเป็นผู้ใหญ่ 53 คน เด็ก 59 คน
2. การตั้งถิ่นฐานบ้านเรือน เป็นหมู่บ้านกำลังพัฒนา เส้นทางคมนาคมไม่ค่อยสะดวก ระยะห่างระหว่างบ้านแม่แฮน้อยกับบ้านแม่แฮเหนือ ประมาณ 1 กิโลเมตร
3. การศึกษา ส่วนใหญ่เรียนในโรงเรียนบ้านแม่แฮเหนือ (ประถม-ม.3) มีเพียงส่วนน้อยที่จบแล้วไปเรียนต่อที่อื่น
4. การสาธารณสุข ในหมู่บ้านไม่มีอนามัย จะมีที่หมู่บ้านแม่แฮเหนือ ห่างจากหมู่บ้าน ประมาณ 1 กิโลเมตร

5. การประกอบอาชีพ ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม รองลงมาคือ รับจ้าง
 6. กลุ่มในหมู่บ้าน (ที่มีกิจกรรมตลอด) มี 2 กลุ่ม คือ กลุ่มแม่บ้าน และกลุ่มเยาวชน
 7. ทรัพยากรธรรมชาติ มีป่าชุมชน ใช้น้ำประปาภูเขา มีที่ดินที่เป็นมรดกและมีเอกสารสิทธิ์
 8. ปัญหาต่างๆของชุมชน ได้แก่ ขาดแคลนเงินทุนหมุนเวียน ขาดแคลนน้ำใช้ในหมู่บ้าน และถนนเข้าหมู่บ้านไม่ค่อยสะดวกในการขนส่ง
- การแก้ไข ออกไปรับจ้างหาเงินมาลงทุน มีการตั้งกฎเกณฑ์ในการดูแลรักษาป่าประปาหมู่บ้าน และชาวบ้านมีการพัฒนาถนนหนทางเข้าหมู่บ้านเป็นระยะ ๆ

จากนั้น ได้นำข้อมูลที่ได้ทั้งหมดมาประมวลเพื่อให้พอเข้าใจถึงสภาพของชุมชนอย่างกว้างๆ จึงได้วางแผนในการดำเนินงานในขั้นตอนต่อไป

แผนภูมิ 4 การสำรวจชุมชนเพื่อประมวลสภาพชุมชน

3. การจัดเวทีเพื่อชี้แจงเกี่ยวกับการศึกษาวิจัย และจัดเวทีตรวจสอบความต้องการของชาวบ้านในการทำกิจกรรมร่วมกันเพื่อพัฒนาหมู่บ้าน (เดือนมิถุนายน-กรกฎาคม 2546)

มีการประชุม ระหว่างเดือนมิถุนายน ถึง กรกฎาคมทั้งหมด 3 เวที คือ

- 1) การจัดเวทีเพื่อชี้แจงเกี่ยวกับการศึกษาวิจัย วันที่ 22 มิถุนายน 2545 เวลา 20.00 น.

ผู้เข้าร่วมประชุม

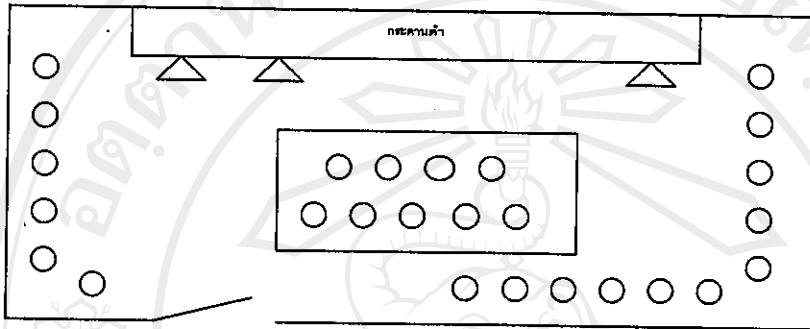
1. ฝ่ายวิจัยมูลนิธิ โครงการหลวง 2 คน
2. ตัวแทนจาก สกว. สำนักงานภาค และผู้วิจัย รวม 5 คน
3. เจ้าหน้าที่ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงแม่แฮ คุณสังขกร แก้วทรงเกษ (ชาวบ้านเรียกว่า

อาจารย์ตุ๋)

4. ชาวบ้านแม่แฮน้อย ประมาณ 25 คน

สภาพการจัด / การนั่งประชุม

การจัดประชุมในโรงประชุมบ้านแม่แฮน้อยส่วนใหญ่จะมีลักษณะการจัดที่นั่ง คือ ชาวบ้านและผู้วิจัยจะนั่งรวมกันบางส่วนนั่งเก้าอี้ลักษณะเป็นวงกลม และมีบางส่วนนั่งบนเสื่อ ผู้ดำเนินการประชุมในแต่ละครั้งจะอยู่ด้านหน้าของที่ประชุม และ ดังรูป 4

แผนภูมิ 5 ลักษณะการจัดประชุม

- แทน ชาวบ้านและคณะทำงาน (รวมผู้วิจัย)
- △ แทน ผู้ดำเนินการประชุม

เรื่องที่หารือ

คณะทำงาน ประสานงานกับทางศูนย์แม่แฮ ถึงการจัดเวทีประชุม โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อตรวจสอบความต้องการของชาวบ้านในการทำกิจกรรมร่วมกันเพื่อพัฒนาหมู่บ้านซึ่งมีความต้องการของชาวบ้านในการทำกิจกรรมร่วมกันเพื่อพัฒนาหมู่บ้านซึ่งมีความคาดหวังว่า “จะสามารถพัฒนาความต้องการนั้นเป็นประเด็นในการศึกษาวิจัยได้” เนื่องจากมีแนวคิดที่ต้องการให้คำถามวิจัยมาจากชุมชนอย่างแท้จริง โดยทางศูนย์แม่แฮแจ้งกับชาวบ้านแม่แฮน้อยที่เป็นลูกจ้างรายวันของศูนย์เกี่ยวกับกำหนดการประชุม และมอบหมายให้แจ้งกับชาวบ้านคนอื่นๆ การประชุมในครั้งนี้ ถือเป็นการประชุมครั้งแรกระหว่างทีมวิจัยจากภายนอก ร่วมกับชาวบ้านบ้านแม่แฮน้อย เป็นการแนะนำ ทำความรู้จักกันระหว่างทีมวิจัยภายนอกกับชาวบ้าน โดยเริ่มจากการแนะนำตัวเป็นรายบุคคล จากนั้นคุณสังขกร แก้วทรงเกษ เจ้าหน้าที่ของศูนย์แม่แฮและเจ้าหน้าที่เสริมสร้างจิตใต้สำนึกของโครงการวิจัยเสริมสร้างจิตสำนึก มูลนิธิโครงการหลวง (ในขณะนั้น) ซึ่งในตอนแรกเป็นผู้ที่ถูกคาดหวังว่าจะเป็นหัวหน้าโครงการวิจัย ต่อมาในภายหลังติดภารกิจ ประกอบกับต้องย้ายไปปฏิบัติราชการที่ศูนย์แม่ปูนหลวง อ.เวียงป่าเป้า จ.เชียงราย จึงเป็นเพียงที่ปรึกษาของโครงการวิจัย

คุณสังขกรเป็นผู้ดำเนินเวทีร่วมกับ คุณสมมาศ เอกโยธินสกุล เจ้าหน้าที่ฝ่ายติดตามและสนับสนุนโครงการวิจัยพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ สกว. สำนักงานภาค พี่เลี้ยงโครงการวิจัย โดยเริ่มจากการแนะนำตัวว่าเ็นใคร มาจากหน่วยงานไหน และจะมาทำอะไรที่บ้านแม่แฮน้อย จากนั้นจึงสอบถามความต้องการของชาวบ้านในการรวมกลุ่มทำกิจกรรม

โดยคุณสังขกรถามถึง “ความฝันของชาวบ้านแม่แฮน้อย” ใช้การตั้งคำถามว่า “ถ้าต้องการจะให้บ้านเราพัฒนาขึ้นเราคิดว่าจะทำอะไรกันดี” โดยให้ตัวแทนแต่ละกลุ่ม คือ ผู้อาวุโส พ่อบ้านแม่บ้านและเยาวชนช่วยกันคิด ในเวทีวันนั้น ชาวบ้านได้สะท้อนถึงปัญหาต่างๆ ของหมู่บ้านสามารถสรุปได้ ดังนี้

- (1) ขาดผู้นำ
- (2) น้ำไม่พอใช้อุปโภค บริโภค
- (3) ถนนไม่ดี
- (4) ชุมชนขาดความสามัคคี ขาดความร่วมมือร่วมใจกัน

การประชุมในครั้งนี้ ที่ประชุมไม่สามารถสรุปกิจกรรมที่ต้องการจะทำร่วมกันของชุมชนได้ ทีมวิจัยภายนอกจึงได้ฝากเป็น “การบ้าน” สำหรับชาวบ้านแม่แฮน้อยให้ประชุม ปรึกษาหารือกัน และนัดประชุมร่วมกันอีกครั้งหนึ่งในวันที่ 18 กรกฎาคม 2545

2) การจัดเวทีประชุมเพื่อสอบถามความต้องการของชาวบ้านในการทำกิจกรรมร่วมกันเพื่อการพัฒนาหมู่บ้าน วันที่ 18 กรกฎาคม 2545 เวลา 20.00 น.

ผู้เข้าร่วม

1. ฝ่ายวิจัยมูลนิธิโครงการหลวง 2 คน
2. ตัวแทนจาก สกว. สำนักงานภาค และผู้วิจัย รวม 5 คน
3. เจ้าหน้าที่ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงแม่แฮ คุณสังขกร แก้วทรงเกษ (ชาวบ้านเรียกว่าอ.ตุ๋)
4. ชาวบ้านแม่แฮน้อย ประมาณ 25 คน

เรื่องที่หารือ

เพื่อรับทราบข้อสรุปในการรวมกลุ่มทำกิจกรรมของชาวบ้าน ข้อสรุปที่ได้คือ “ชุมชนมีความต้องการในการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ ซึ่งเป็นกลุ่มออมทรัพย์ของหมู่บ้าน”

เสียงสะท้อนที่สำคัญ

เมื่อสอบถามถึงวัตถุประสงค์และสาเหตุในการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ ตัวแทนแม่บ้านที่ในเวลานั้นผู้วิจัยยังไม่ทราบชื่อ บอกว่า

“คิดถึงเวลาเจ็บไข้ได้ป่วย หรือฉุกเฉินจะได้ไม่ต้อง ไปยืมที่อื่น”

ตัวแทนแม่บ้าน อายุประมาณ 30 ปี

“ทำไม่ถึงคิดเงินของตนเอง ทำไม่ถึงคิดที่จะช่วยกันออม ไม่รอนเงินจากโครงการหลวง หรือหมอก้อย”

คุณสังขกร แก้วทรงเกษ

เจ้าหน้าที่ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงแม่แฮ /

เจ้าหน้าที่งานเสริมสร้างจิตใต้สำนึก

“ก็อาจารย์เคยบอกว่าอยากให้ชุมชนเข้มแข็งต้องช่วยเหลือตนเอง ก็เลยคิดถึงการช่วยเหลือตนเองกัน”

นายศักวะ เสีอนคำ

ตัวแทนคณะกรรมการหมู่บ้าน

จากนั้นจึงได้พูดคุยกันถึงการดำเนินงานของกลุ่มออมทรัพย์ว่าจะมีวิธีการดำเนินงานอย่างไรบ้าง ซึ่งได้รับคำตอบว่า “ชาวบ้านขาดความรู้ในเรื่องการจัดตั้งกลุ่ม การร่างกฎระเบียบ และต้องการคนช่วย” ซึ่งทางคณะทำงานจะช่วยสนับสนุนเรื่องอุปกรณ์ของกลุ่ม เช่น สมุดประจำตัว สมาชิก สมุดบัญชีและเครื่องเขียน เป็นต้น โดยชาวบ้านคาดว่าจะเริ่มทำการออมเงินในเดือนสิงหาคม ซึ่งจะต้องมีการพูดคุยกันถึงกฎ ระเบียบอีกครั้งหนึ่ง โดยทางทีมวิจัยจากภายนอกได้นัดวันพูดคุยในเรื่องนี้อีกครั้ง ซึ่งชาวบ้านได้กำหนดวันที่ 24 กรกฎาคม 2546 ในช่วงเย็น

เสียงสะท้อนที่สำคัญ

เมื่อประเมินศักยภาพในการดำเนินงานของกลุ่มออมทรัพย์ในระยะแรก นายเสรีได้ให้ทัศนะว่า

“ชาวบ้านขาดความรู้ในเรื่องการจัดตั้งกลุ่ม การร่างกฎระเบียบ และพวกอุปกรณ์ เช่น พวกสมุดออมทรัพย์ สมุดบัญชี เครื่องเขียนก็ต้องการคนช่วย ไม่ทราบว่าอาจารย์พอจะช่วยตรงนี้ได้หรือเปล่า”

นายเสรี จรุงเมธากุล

แกนนำเยาวชน

หลังจากกล่าวปิดการประชุม ทีมวิจัยภายนอกได้พูดคุยกับนายเสรีเกี่ยวกับความต้องการในการทำกิจกรรมอื่นๆ ที่นอกเหนือจากการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ว่ามีหรือไม่ โดยนายเสรีได้ให้ข้อมูลดังนี้

จากที่ทางทีมวิจัยภายนอกได้ฝาก “การบ้าน” ไว้ ตัวแทนชาวบ้านทั้ง 4 กลุ่ม ได้มอบหมายให้นายเสรีเป็นตัวแทนในการประชุม พูดคุยกับชาวบ้านคนอื่นๆ จากการพูดคุยนั้น ได้มี “ความฝันอื่นๆ” แต่จากการพูดคุยกันในที่ประชุมแล้วมีความเห็นว่า เกินความสามารถของชาวบ้านที่จะสามารถทำได้ ความฝันอื่นๆ ได้แก่

1) การรวมกลุ่มทอผ้าเพื่อจำหน่ายของกลุ่มแม่บ้าน ไม่สามารถทำได้เนื่องจากขาดเงินทุนในการซื้ออุปกรณ์ เช่น ฝ้าย

2) การรวมกลุ่มทำกิจกรรมของเยาวชน เช่น เลี้ยงปลา ปลูกผัก เป็นต้น ซึ่งนายเสรีกล่าวว่า เยาวชนเป็นผู้ที่มีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมการพัฒนาหมู่บ้านมากที่สุด เช่น การไปอบรมตามกิจกรรมของศูนย์แม่แฮ หรือหน่วยงานอื่นๆ และการพัฒนาหมู่บ้าน

3) การถ่ายทอดความรู้เรื่องสมุนไพรของกลุ่มผู้อาวุโส ซึ่งมีความต้องการถ่ายทอดแก่ลูกหลาน แต่มีคนสนใจเพียงส่วนน้อย ซึ่งหากทำกิจกรรมต้องทำเป็นกลุ่มย่อย

เสียงสะท้อนที่สำคัญ

นายเสรีได้กล่าวถึงเหตุผลในการเลือกทำกิจกรรมกลุ่มออมทรัพย์เป็นกิจกรรมของหมู่บ้านว่า

“เนื่องจาก แม่บ้านและเยาวชนมีประสบการณ์ในการเป็นสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์บ้านแม่แฮเหนือ จึงคิดว่า น่าจะสามารถทำกิจกรรมนี้ได้ และยังเป็นกิจกรรมที่คนทั้งชุมชนสามารถมีส่วนร่วมได้ เป็นการสร้างความสามัคคีให้กับคนในชุมชนได้”

นายเสรี จรูญเมธากุล
แกนนำเยาวชน

3) การประชุมเพื่อพูดคุยเกี่ยวกับการตั้งกฎ ระเบียบ ของกลุ่มออมทรัพย์ วันที่ 24 กรกฎาคม 2545 เวลา 20.00 น.

ผู้เข้าร่วม

1. ผู้วิจัย พร้อมด้วย คุณสมมาศ เอก โยธินสกุล พี่เลี้ยงจากสกว. สำนักงานภาค

2. คุณอนุพงษ์ คำพรธร หัวหน้าศูนย์ คุณพูนผล เล็กไม้่น้อย และ คุณสังขกร แก้วทรงเกษ
เจ้าหน้าที่จากศูนย์พัฒนาโครงการหลวงแม่แฮ

3. ชาวบ้านแม่แฮน้อย ประมาณ 25 คน

เรื่องที่หารือ

เพื่อพูดคุยเกี่ยวกับการตั้งกฎ ระเบียบของกลุ่มออมทรัพย์ ซึ่งในตอนแรกชาวบ้านมีข้อตกลง
ร่วมกัน ดังนี้

- 1) ใช้ชื่อกลุ่มว่ากลุ่มรวมน้ำใจออมทรัพย์
- 2) ออมเงินทุกวันที่ 1-10 ของทุกเดือน โดยเริ่มในเดือนสิงหาคม 2545
- 3) ออมเงินเดือนละ 50 บาท ต่อ คน
- 4) การเป็นสมาชิก สมาชิกไม่ต้องเสียค่าธรรมเนียม เนื่องจากเป็นสมาชิกโดยความสมัครใจ
ไม่จำกัดครัวเรือน
- 5) การรับสมัครสมาชิกจะรับปีละ 1 ครั้ง
- 6) หากสมาชิกลาออกกลางปีจะไม่มีการปันผลให้

ส่วนในเรื่องการบริหารจัดการกลุ่มอื่นๆ เช่น การเลือกคณะกรรมการ และกฎ ระเบียบ
ข้อตกลงอื่นๆ นั้นยังไม่ได้ข้อสรุปที่ชัดเจน คุณสังขกรจึงได้ให้คำแนะนำว่า จะประสานกับทาง
โครงการเสริมสร้างจิตสำนึก มูลนิธิโครงการหลวงจัดให้มีการไปศึกษาดูงานเรื่องกลุ่มออมทรัพย์
เพื่อให้ได้แนวทางในการดำเนินการกลุ่มออมทรัพย์แล้วนำมาปรับใช้กับกลุ่มออมทรัพย์ของ
หมู่บ้าน โดยจัดให้ชาวบ้านแม่แฮน้อยไปศึกษาดูงานเรื่องการดำเนินงานกลุ่มสัจจะออมทรัพย์บ้าน
ท่าข้าม ตำบลแม่เหียะ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ วันที่ 7-8 สิงหาคม 2545

* หมายเหตุ : ผู้วิจัยไม่ได้เข้าร่วมในกิจกรรมการศึกษาดูงานครั้งนี้

เสียงสะท้อนที่สำคัญ

เมื่อมีการสอบถามเกี่ยวกับเรื่องการจัดการกลุ่มออมทรัพย์ที่ตั้งขึ้นนี้ว่าจะมีการจัดการอย่างไร ได้มีเสียงสะท้อนที่สำคัญ ดังนี้

“อยากให้พวกเราช่วยกันคิดว่า เราออมกันทำไม จะออมกันอย่างไร มีกลุ่มที่เคยออมมาก่อนหรือเปล่า ถ้ามีทำกันอย่างไร และช่วยกันคิดว่า คณะกรรมการควรจะเป็นใครบ้าง”

คุณสมมาศ เอกโชรินสกุล

เจ้าหน้าที่เจ้าหน้าที่ฝ่ายติดตามและสนับสนุน
โครงการวิจัยพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ สกว. ภาค
/ ที่เลี้ยงโครงการวิจัย

“ที่ไม่รวมกลุ่มออมทรัพย์กับกลุ่มแม่บ้านไว้ด้วยกันก็เพราะว่าไม่ต้องการให้แม่บ้านมารับผิดชอบคนเดียว
อยากให้ทุกคนมีส่วนร่วม”

นายเสรี จรูญเมธากุล

แกนนำเยาวชน

“ถ้าเราคิดว่ากลุ่มออมทรัพย์เป็นของเราทุกคน ลองขอตัวแทนแต่ละกลุ่มประมาณกลุ่มละ 2-3 คนเขียน
กฎระเบียบมา แล้วมานั่งคุยกันว่าข้อไหนยอมรับได้ ข้อไหนยอมรับไม่ได้ ดีหรือไม่ หรือว่าจะรอไปดูงานก่อน
ใหม่ แล้วค่อยมาคิดกันว่าจะทำอย่างไรต่อไป”

คุณสังขกร แก้วทรงเกษ

เจ้าหน้าที่ศูนย์แม่แฮ /

เจ้าหน้าที่เสริมสร้างจิตใต้สำนึก

4. ประชุมจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อกำหนดกฎ ระเบียบ เปิดรับสมาชิก และเลือกคณะกรรมการ กลุ่ม โดยนำความรู้ที่ได้จากการศึกษาดูงานมาปรับใช้ (เดือนสิงหาคม 2545)

ในวันที่ 14-16 สิงหาคม 2545 ผู้วิจัยได้เข้าร่วมกิจกรรมการประกวดผลไม้ผล งานมหัศจรรย์ไม้ผล จัดโดยศูนย์พัฒนาโครงการหลวงแม่แฮ ร่วมกับชาวบ้านแม่แฮน้อย ซึ่งเป็นการเข้าไปทำความคุ้นเคยกับชุมชนเป็นครั้งแรก โดยผู้วิจัยเข้าพักที่บ้านของนายเสรี และร่วมกิจกรรมของหมู่บ้าน เนื่องจากที่ผ่านมามีการเข้าพื้นที่ทุกครั้งของผู้วิจัยจะเป็นการร่วมประชุมพร้อมกับทีมวิจัยภายนอกหรือเจ้าหน้าที่ศูนย์แม่แฮ และจะกลับไปพักที่ศูนย์แม่แฮทุกครั้ง

ในวันที่ 10 สิงหาคม 2545 มีการประชุมเพื่อรับสมาชิกโดยการเปิดจำหน่ายหุ้น และเลือกคณะกรรมการกลุ่ม มีการกำหนดกฎ ระเบียบของกลุ่มอีกครั้ง หลังจากที่ได้ไปศึกษาดูงานเรื่องการค้าดำเนินงานของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์บ้านท่าข้าม อำเภอ แม่เหียะ จังหวัดเชียงใหม่ ในวันที่ 7-8 สิงหาคม 2545 โดยกำหนดให้สมาชิกนำเงินมาจ่ายค่าหุ้นในวันที่ 14 สิงหาคม 2545

การกำหนดกฎ ระเบียบ และข้อตกลงของกลุ่มออมทรัพย์ ดำเนินการโดยการประชุมของชาวบ้านเอง ซึ่งผู้วิจัยได้สอบถามนางศิริรัตน์ เกี่ยวกับการกำหนดกฎ ระเบียบและข้อตกลงของกลุ่มพบว่า มีการนำกฎ ระเบียบบางข้อของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์บ้านท่าข้ามมาปรับใช้ร่วมกับข้อตกลงเดิม ซึ่งกฎ ระเบียบ และข้อตกลงของกลุ่มออมทรัพย์บ้านแม่แฮน้อย มีดังนี้

- 1) สมาชิกจะมาประชุมในวันที่ 15 ของทุกเดือน
- 2) สมาชิกต้องนำเงินมาออมคนละ 20 บาท ทุกวันที่ 15 ของทุกเดือนพร้อมกับสมุดออมทรัพย์
- 3) หากสมาชิกขาดการประชุมติดต่อกัน 3 ครั้ง จะถูกตัดรายชื่อออกจากการเป็นสมาชิก
- 4) หากสมาชิกคนใดขาดการประชุมจะถูกปรับครั้งละ 20 บาท
- 5) สมาชิกคนใดลาออกจากกลุ่มก่อนเวลา 1 ปี กลุ่มจะไม่คืนเงินออมและผลประโยชน์ใดๆ ที่เกิดจากกลุ่มให้
- 6) ในการจ่ายเงินทุกบาทต้องให้สมาชิกรับรู้ทุกครั้ง
- 7) หากสมาชิกคนใดมีข้อขัดแย้ง หรือมีข้อสงสัยให้นำมาพูดคุย ชี้แจงในที่ประชุมทุกครั้งที่มีการแลกเปลี่ยน หรือขอมติจากที่ประชุม

การรับสมาชิก

เปิดรับสมาชิกโดยการจำหน่ายหุ้น ราคาหุ้นละ 100 บาท มีสมาชิกทั้งหมด 20 คน โดยสมาชิกถือหุ้นคนละ 1 หุ้น การร่วมดำเนินกิจกรรมกลุ่มออมทรัพย์ของสมาชิก 20 คน (20 หลังคาเรือน) หากสมาชิกไม่สามารถมาร่วมกิจกรรมของกลุ่มได้ เช่น การประชุม การฝากเงิน หรืออื่นๆ

คนในครอบครัวของสมาชิกสามารถมาร่วมกิจกรรมแทนได้โดยถือว่าเป็นตัวแทนของสมาชิกซึ่งมีรายชื่อสมาชิก ดังแสดงในตาราง 1 ภาคผนวก

การเลือกคณะกรรมการกลุ่มออมทรัพย์บ้านแม่แฮน้อย

หลังจากเปิดรับสมาชิกโดยการจำหน่ายหุ้นแล้ว ทางกลุ่มได้มีการประชุมคัดเลือกคณะกรรมการเพื่อทำหน้าที่ในการบริหารจัดการกลุ่ม โดยทำการคัดเลือกจากสมาชิกและตัวแทนสมาชิก การมอบหมายหน้าที่และความรับผิดชอบ พิจารณาจากความเหมาะสม เช่น เคยมีประสบการณ์ในการเป็นสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์บ้านแม่แฮเหนือมาก่อน เพื่อให้สามารถนำความรู้ที่เคยมีมาปรับใช้กับการดำเนินงานของกลุ่มออมทรัพย์บ้านแม่แฮน้อยได้ ซึ่งคณะกรรมการชุดนี้ มีทั้งหมด 10 คนจะทำหน้าที่บริหารจัดการกลุ่มเป็นระยะเวลา 1 ปี ตั้งแต่วันที่ 15 สิงหาคม 2545 ถึงวันที่ 15 กรกฎาคม 2546รายชื่อคณะกรรมการกลุ่มออมทรัพย์บ้านแม่แฮน้อย ดังแสดงในรูป 1 ภาคผนวก

ข้อสังเกต

การคัดเลือกคณะกรรมการของกลุ่มออมทรัพย์ สมาชิกจะพิจารณาจากประสบการณ์ของคณะกรรมการแต่ละคน เช่น

ประธานกลุ่ม เลือก นายเสรี เพราะเคยเป็นสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์เยาวชนบ้านแม่แฮเหนือมาก่อน และกล้าพูดกล้าแสดงความคิดเห็นในที่ประชุม

รองประธานกลุ่ม เลือก นางอำนาจ เพราะเคยเป็นประธานกลุ่มแม่บ้าน

เลขานุการกลุ่ม เลือก นางศิริรัตน์ เพราะเขียนหนังสือเก่ง และจบการศึกษาชั้นม. 3

เหรัญญิกกลุ่ม เลือก นายจรัส เพราะบ้านเป็นร้านค้า มีที่เก็บเงินที่ปลอดภัย

เมื่อสอบถามว่า “ไม่กลัวเงินปนกันหรือ” สมาชิกบอกว่า “ไม่กลัว เพราะไว้ใจกันได้ และมีบัญชีจดอยู่ว่าเงินของกลุ่มมีเท่าไร”

ที่ปรึกษากลุ่ม เลือก นายสำหุ เพราะเป็นคณะกรรมการหมู่บ้านที่มีประสบการณ์มาก แต่ภายหลังนายสำหุไม่ค่อยเข้าร่วมประชุมกลุ่มออมทรัพย์ แต่ให้นางอำพร ภรรยามาประชุมแทน

คณะกรรมการคนอื่นๆ ไม่ได้มีการระบุหน้าที่รับผิดชอบชัดเจน แต่กำหนดไว้เพื่อให้ครบ เพราะกลุ่มนำโครงสร้างคณะกรรมการของกลุ่มที่จะสะสมทรัพย์บ้านท่าข้ามมาปรับใช้

5. เริ่มกิจกรรมการออมเงินทุกวันที่ 15 ของทุกเดือน (วันที่ 15 กันยายน 2545)

เป็นการออมเงินครั้งที่ 1 ของสมาชิก โดยกิจกรรมจะแบ่งเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 กิจกรรมการฝากเงินออม 20 บาทต่อเดือน ตามข้อตกลงของกลุ่ม โดยคณะกรรมการที่มีหน้าที่ในการรับฝากเงิน คือ นายเสรี ประธานกลุ่ม เป็นผู้ลงนามกำกับในสมุดประจำตัวสมาชิกและจดบันทึกในสมุดบัญชีประจำกลุ่ม นางอำนาจ รองประธานกลุ่ม และนางศิริรัตน์ เลขานุการกลุ่ม จะทำหน้าที่จด

บันทึกจำนวนเงินที่รับฝากในแต่ละครั้ง เงินสมทบจากหน่วยงานอื่นๆ จากนั้นนายจรัล เจริญญิก กลุ่ม จะรับเงินนำไปเก็บไว้ที่บ้านของตน กิจกรรมส่วนที่ 2 คือ การประชุมชี้แจงเรื่องต่างๆ ตาม วาระการประชุมของกลุ่มให้กับสมาชิก โดยนายเสรีเป็นผู้ดำเนินการประชุม นางศิริรัตน์เป็นผู้จด บันทึกการประชุมตามวาระต่างๆ ของกลุ่ม ซึ่งในแต่ละครั้งจะมีชาวบ้านคนอื่นๆ ที่ไม่ได้เป็น สมาชิกเข้าร่วมประชุมด้วย ในการประชุมแต่ละครั้งส่วนมากจะมีตำแหน่งการนั่งในเวทีประชุม ดัง แผนภูมิ 5 การดำเนินกิจกรรมต่างๆ ของกลุ่มออมทรัพย์จะใช้สถานที่ของโรงประชุมของหมู่บ้าน ซึ่งผู้วิจัยจะทำหน้าที่สังเกตการณ์ทั้งแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วมในการประชุมแต่ละครั้ง

6. กลุ่มออมทรัพย์แสวงหาความร่วมมือจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนงานวิจัย สำนักงานภาค (สกว. ภาค) (เดือนตุลาคม – ธันวาคม 2545)

* หมายเหตุ : มีการประชุมทั้งหมด 6 ครั้ง ประชุมร่วมกับการประชุมของกลุ่มออมทรัพย์ 1 ครั้ง

ผู้วิจัยร่วมกับแกนนำชาวบ้านแม่แฮน้อยเสนอขอของบประมาณสนับสนุนในการทำการศึกษาวิจัยโครงการวิจัย “แนวทางการพึ่งตนเองของชุมชนด้านเศรษฐกิจและสุขภาพ บ้านแม่แฮน้อย ตำบลแม่นาจร อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่” โดยมีกิจกรรมกลุ่มออมทรัพย์เป็นกิจกรรมเริ่มต้นในประเด็นเศรษฐกิจ มีขั้นตอนตั้งแต่ การค้นหาทีมวิจัยในพื้นที่ การคิดแผนกิจกรรม ระยะ 6 เดือน ร่วมกับทีมวิจัย ซึ่งในการคิดแผนกิจกรรมนี้ได้รับความช่วยเหลือจากคุณสังขกร เข้าร่วมคิดแผนกิจกรรมในครั้งนี้ด้วย เนื่องจากในระยะแรกของการวิจัย ผู้วิจัยยังมีความเข้าใจต่อตัวชุมชนน้อย จึงต้องอาศัยผู้ที่มีความคุ้นเคยกับชุมชนมานานกว่าให้คำแนะนำ ซึ่งทีมวิจัยทุกคนมีความเสมอภาคกันในการแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการวิจัย ซึ่งแผนที่ได้ออกมานั้น ในส่วนของประเด็นเศรษฐกิจซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับกลุ่มออมทรัพย์จะได้มีการนำไปทบทวนกับสมาชิกของกลุ่มและชุมชนเพื่อขอความเห็นชอบในฐานะผู้ร่วมปฏิบัติต่อไป โดยนัดหมายกันในวันประชุมของกลุ่มออมทรัพย์ วันที่ 15 พฤศจิกายน 2545 ซึ่งผู้วิจัยได้มอบหมายให้ทีมวิจัยช่วยสื่อสารกับคนในชุมชนอีกทางหนึ่งก่อนที่จะมีการจัดเวทีประชุม

หลังจากที่ได้ทบทวนแผนกิจกรรมกับสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์และชาวบ้านคนอื่นๆ แล้วได้มีการปรับแผนกิจกรรมตามมติของที่ประชุมและเสนอต่อแหล่งทุนต่อไป แผนกิจกรรมของโครงการวิจัยแสดงในตาราง 5 ภาคผนวก และได้มีการเสนอให้เพิ่มรายชื่อทีมวิจัยจากเดิม 4 คน เป็น 14 คน รวมทีมวิจัยในพื้นที่ของโครงการวิจัย แนวทางการพึ่งตนเองของชุมชนบ้านแม่แฮน้อย ทั้งหมด 14 คน ที่ปรึกษาโครงการวิจัย 28 คน ดังแสดงรายชื่อไว้ใน ภาคผนวก

เสียงสะท้อนที่สำคัญ

หลังจากวางแผนกิจกรรมร่วมกันแล้วได้มีการเสนอให้เพิ่มรายชื่อทีมวิจัย โดยนายเสรีได้ให้เหตุผลไว้ว่า

“ต้องการให้ชาวบ้านทุกคนมีส่วนร่วม อยากให้ระบุรายชื่อไปเลยว่าใครเป็นทีมวิจัยบ้าง เพื่อเขาจะได้รู้ว่าเขามีรายชื่อและเขาจะต้องเข้ามามีส่วนร่วมด้วยเพราะว่าเขาเป็นทีมวิจัย จะได้ไม่เกี่ยงกัน”

นายเสรี จรูญเมธากุล
ทีมวิจัย / ประธานกลุ่มออมทรัพย์

7. โครงการผ่านการอนุมัติงบประมาณจากแหล่งทุน เริ่มปฏิบัติตามแผนกิจกรรม โดยกิจกรรมแรกคือ การฝึกอบรมการจัดทำบัญชีออมทรัพย์และการปล่อยกู้ (วันที่ 23 - 24 มกราคม 2546)

วัตถุประสงค์ของกิจกรรมนี้คือ เพื่อเพิ่มความรู้ความเข้าใจให้กับคณะกรรมการและสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์ในเรื่องการจัดทำบัญชีและการปล่อยกู้ เนื่องจากสมาชิกกลุ่มยังขาดความรู้ในเรื่องดังกล่าวเพื่อให้สามารถนำมาปรับใช้กับการดำเนินงานกลุ่มของตนได้ ซึ่งในเดือนนี้กลุ่มทำการฝากเงินมาแล้วเป็นระยะเวลา 6 เดือน ซึ่งตามข้อตกลงเริ่มแรกทางกลุ่มจะเริ่มให้สมาชิกทำการกู้ยืมเงินจากทางกลุ่มหลังจากทำการออมครบ 6 เดือน ซึ่งตรงกับเดือนกุมภาพันธ์ 2546

วิธีการทำงาน

โดยเชิญวิทยากรจากกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์บ้านอ่างกาน้อย ต.บ้านหลวง อ.จอมทอง จ. เชียงใหม่ ซึ่งเป็นบ้านป่าเกอญอเช่นเดียวกันเพื่อลดปัญหาเรื่องการสื่อสาร และชาวบ้านแม่แฮน้อยอาจจะแลกเปลี่ยนประสบการณ์ในเรื่องการทำวิจัยกับวิทยากรที่มาจากบ้านอ่างกาน้อย เนื่องจากเคยได้รับทุนสนับสนุนงานวิจัย จาก สกว.สำนักงานภาค เช่นเดียวกัน รวมถึงเรื่องอื่นๆ ที่ประสบปัญหาคล้ายคลึงกัน เช่น การท่องเที่ยว เป็นต้น

เสียงสะท้อนที่สำคัญ

ในการจัดฝึกอบรมครั้งนี้ในตอนแรกผู้วิจัยได้ประสานงานกับทางเจ้าหน้าที่ศูนย์แม่แฮ และเจ้าหน้าที่สหกรณ์จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อเชิญมาเป็นวิทยากรฝึกอบรม แต่ได้มีข้อเสนอแนะจากทีมวิจัยว่า

“ถ้าได้วิทยากรที่เข้าใจภาษาป่าเกอญอจะดีมาก เนื่องจากสมาชิกส่วนใหญ่เป็นแม่บ้านไม่ค่อยเข้าใจภาษาไทย ถ้าวิทยากรเป็น “คนเมือง” หรือเป็น “คนไทย” จะไม่กล้าซักถาม”

นายเสรี จรูญเมธากุล
ทีมวิจัย / ประธานกลุ่มออมทรัพย์

การอบรมในครั้งนี้จัดขึ้นเป็นเวลา 2 วัน 1 คืน ในส่วนของคืนวันที่ 23 มกราคม 2546 จะเป็นการพูดคุยแลกเปลี่ยนประสบการณ์ในเรื่องการจัดทำกิจกรรมกลุ่มออมทรัพย์ รวมถึงเรื่องของการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน ซึ่งได้รับความสนใจเป็นอย่างมาก เนื่องจากเป็นเรื่องใหม่ที่กำลังจะเข้ามาในชุมชนตามนโยบายของโครงการหลวงในการเปิดพื้นที่ท่องเที่ยวในเขตพื้นที่รับผิดชอบของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงต่างๆ ซึ่งชาวบ้านที่เข้าร่วมมีทั้งแม่บ้าน เด็ก เยาวชน พ่อบ้านและผู้อาวุโส ในตอนเช้าวันที่ 24 มกราคม 2546 เป็นการจัดฝึกอบรมการจัดทำบัญชีออมทรัพย์และการให้กู้ยืมเงินแก่สมาชิกของกลุ่มออมทรัพย์และผู้ที่เกี่ยวข้อง และได้มีการชักชวนจากทางวิทยากรว่าควรไปดูตัวอย่างการทำกิจกรรมและการจัดการของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์บ้านอังกา น้อย ซึ่งจะทำการกิจกรรมทุกวันๆ 20 ของทุกเดือน ซึ่งประธานและสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์บ้านแม่แฮ น้อยมีความสนใจที่จะไปศึกษาดูงานในเรื่องนี้รวมถึงสมาชิกที่เป็นแม่บ้านสนใจที่จะไปศึกษาดูงานในเรื่องทอผ้าด้วย โดยบ้านสบหาด หย่อมบ้านหนึ่งของบ้านแม่กลางหลวงได้ทำการกิจกรรมนี้อยู่ ซึ่งทางผู้วิจัยจะเป็นผู้ประสานงานในเรื่องนี้ และหลังจากเสร็จสิ้นกิจกรรมการฝึกอบรมแล้วได้มีการสรุปบทเรียนที่ได้จากการทำกิจกรรมในครั้งนี้ในช่วงบ่าย และได้ข้อสรุปว่าทีมวิจัยและสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์บ้านแม่แฮน้อยต้องการไปศึกษาดูงาน ณ บ้านแม่กลางหลวงในวันที่ 20 กุมภาพันธ์ 2546

ในกิจกรรมนี้นอกจากการติดต่อประสานงานกับวิทยากรแล้ว ผู้วิจัยทำหน้าที่สังเกตการณ์ บันทึกเสียงและภาพการฝึกอบรม ส่วนการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในเรื่องต่างๆ กับวิทยากรเป็นหน้าที่ของทีมวิจัย

ข้อสังเกต

1) การอบรมการจัดทำบัญชีออมทรัพย์และการปล่อยกู้ เนื่องจากประธานกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์บ้านอังกา น้อย ที่เชิญเป็นวิทยากรไม่สบายกะทันหัน จึงให้สามีซึ่งทราบขั้นตอนการดำเนินงานของกลุ่มมาเป็นวิทยากรแทน แต่เนื่องจากวิทยากรเดิมเอาตัวอย่างสมุดบัญชีที่กลุ่มใช้ในการดำเนินงานมา และเนื่องจากวิทยากรไม่ได้มีหน้าที่รับผิดชอบในเรื่องบัญชีโดยตรง ทำให้การฝึกอบรมการจัดทำบัญชีเป็นเพียงการบอกหลักการกว้างๆ ไม่ได้ลงรายละเอียดปลีกย่อย เน้นไปทางการแลกเปลี่ยนประสบการณ์เรื่องการทอผ้าที่วิทยากรถนัด ดังนั้นวิทยากรจึงได้ชักชวนให้กลุ่มออมทรัพย์บ้านแม่แฮน้อยไปดูการปฏิบัติงานจริงๆ ของกลุ่ม และเพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกันระหว่างกลุ่ม

2) เสียงสะท้อนในเรื่องการสื่อสารระหว่างวิทยากรกับผู้เข้าอบรมมีความสำคัญอย่างยิ่ง การอบรมครั้งนี้แม้จะได้รับความรู้ในเชิงวิชาการที่สามารถนำมาปรับใช้ในเรื่องนี้ไม่มากนักแต่ก็ทำให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้รู้และเข้าใจหลักในการทำบัญชีและหลักการในการให้กู้เงินแก่สมาชิกของกลุ่มออมทรัพย์อื่นๆ ซึ่งอาจนำมาปรับใช้กับกลุ่มของตนได้

8. เกิดกิจกรรมกลุ่มออมทรัพย์เด็ก (วันที่ 15 มกราคม 2546)

สืบเนื่องจากการจัดกิจกรรมวันเด็กที่บ้านแม่แฮน้อย ในวันที่ 11 มกราคม 2546 โดยกลุ่มนักศึกษาทั้งในและนอกภาควิชาส่งเสริมและเผยแพร่การเกษตร คณะเกษตรศาสตร์ ม.เชียงใหม่ รวมถึงคณาจารย์และเจ้าหน้าที่ในภาควิชาส่งเสริมและเผยแพร่การเกษตรทุกท่านที่ให้การสนับสนุนงบประมาณทั้งที่เป็นเงินและสิ่งของบริจาคเพื่อใช้ในการจัดกิจกรรมวันเด็ก ณ บ้านแม่แฮน้อยซึ่งจัดเป็นปีแรก จากงบที่สนับสนุนกิจกรรมนี้มีเงินเหลือส่วนหนึ่ง เป็นจำนวน 564.75 บาท

ผู้วิจัยมีวัตถุประสงค์ในการทำกิจกรรมนี้คือ ต้องการที่จะทดลองใช้กิจกรรมของกลุ่มออมทรัพย์รวมกลุ่มเด็ก เพื่อทำกิจกรรมร่วมกัน และเพื่อเป็นการพัฒนาศักยภาพของเด็ก เพราะเชื่อว่า “เด็กในวันนี้ คือผู้ใหญ่ในวันหน้า” ซึ่งจะเป็นกำลังสำคัญที่จะช่วยพัฒนาหมู่บ้าน จึงทดลองชวนเด็กๆ อายุตั้งแต่ 1-14 ปี ว่าสนใจที่จะรวมกลุ่มกันทำกิจกรรม โดยเริ่มจากกิจกรรมการออมเงินวันละ 1 บาท เพื่อเป็นทุนส่วนกลางในการทำกิจกรรมของกลุ่มเด็ก โดยเริ่มออมตั้งแต่วันที่ 15 มกราคม ถึงวันที่ 26 มีนาคม 2546 มีสมาชิกที่เริ่มออมทั้งหมด 18 คน บริหารจัดการโดยเด็กที่เป็นสมาชิก โดยมีผู้ที่ดูแลรับฝากเงิน 1 คน ทำบัญชี 1 คน มีเงินออม 984 บาท เมื่อรวมกับเงินเริ่มต้น รวมมีเงินทุนทั้งสิ้น 1,548 บาท ซึ่งในขณะนั้นยังไม่มีการจัดตั้งกลุ่มอย่างเป็นทางการ จากนั้นได้มีการจัดตั้งกลุ่มอย่างเป็นทางการ เมื่อวันที่ 1 เมษายน 2546 มีการตั้งคณะกรรมการดูแลกลุ่ม และได้ขอให้มีผู้ใหญ่ในหมู่บ้านเป็นที่ปรึกษากลุ่ม 1 คน กลุ่มออมทรัพย์เด็กได้ดำเนินการตั้งแต่วันที่ 15 ม.ค. - เดือน พ.ย. 2546 และต่อมาเปลี่ยนชื่อเป็น “กลุ่มออมทรัพย์เยาวชนพึ่งตนเอง” และมีการดำเนินการร่วมกับกลุ่มออมทรัพย์บ้านแม่แฮน้อย ตั้งแต่เดือน มกราคม 2547

9. กิจกรรมศึกษาดูงาน บ้านแม่กลางหลวง ต.บ้านหลวง อ.จอมทอง จ.เชียงใหม่ (วันที่ 20-21 กุมภาพันธ์ 2546)

เป็นกิจกรรมต่อเนื่องจากกิจกรรมการฝึกอบรมการจัดทำบัญชีออมทรัพย์และการปล่อยกู้ วัตถุประสงค์ของกิจกรรมนี้คือ เพื่อศึกษาการดำเนินกิจกรรมและการจัดการกลุ่มสะสมทรัพย์บ้านอ่างกาน้อย เพื่อนำความรู้ที่ได้มาปรับใช้กับการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มออมทรัพย์บ้านแม่แฮน้อยต่อไป โดยการศึกษาดูงานครั้งนี้ประกอบไปด้วย การศึกษาดูงานเรื่อง การจัดการกลุ่มออมทรัพย์บ้านอ่างกาน้อย เรื่องกลุ่มทอผ้า บ้านสบหาด เรื่องการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน บ้านแม่กลางหลวง โดยในวันที่ 20 กุมภาพันธ์ 2546 ศึกษาดูงานในเรื่องการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน บ้านแม่กลางหลวงซึ่งได้รับทุนสนับสนุนการทำวิจัยจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย สำนักงานภาค (สกว.สำนักงานภาค) จากนั้นไปศึกษาดูงานกลุ่มทอผ้าแม่บ้าน บ้านสบหาด และในตอนกลางคืนได้เข้าร่วมสังเกตการณ์และซักถามแลกเปลี่ยนเกี่ยวกับการจัดการกลุ่มสะสมทรัพย์

ของบ้านอังกาน้อย และได้มีการนำเอกสารเกี่ยวกับการทำสัญญาการกู้ยืมเงิน กฎระเบียบของการกู้ยืม มาให้กับทีมวิจัยเพื่อเป็นตัวอย่างและพักที่นี้ 1 คืน

หลังจากการศึกษาดูงาน ได้มีการนัดสรุปบทเรียนในวันที่ 23 กุมภาพันธ์ 2546 มีผู้เสนอให้รวมกลุ่มที่เกี่ยวข้องกับการเงินทั้งหมดในหมู่บ้านอัน ได้แก่ กลุ่มออมทรัพย์ของแม่บ้านที่มีลักษณะการดำเนินงานคือการให้กู้เงินอย่างเดียว กับกลุ่มรวมน้ำใจออมทรัพย์บ้านแม่แฮน้อย และธนาคารข้าว เข้าไว้ด้วยกันเพื่อให้ง่ายต่อการจัดการ ซึ่งจะนำไปพูดคุยกับสมาชิกกลุ่มคนอื่นๆ ต่อไปว่าเห็นด้วยหรือไม่

เสียงสะท้อนที่สำคัญ

มีความคิดเห็นที่น่าสนใจเกี่ยวกับการเสนอให้รวมกลุ่มที่เกี่ยวข้องกับการเงินทั้งหมดของหมู่บ้าน ดังนี้

“ผมคิดว่าน่าจะรวมกลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มแม่บ้าน ธนาคารข้าวเข้าด้วยกันเพื่อจะได้ดูแลกันได้ง่ายขึ้น ไม่ซ้ำซ้อนด้วย เพราะว่ามีหลายกลุ่มอย่างนี้ คนนี้ก็เป็นการรวมกลุ่มนี้ และก็เป็นคณะกรรมการกลุ่มนี้ด้วย มันยุ่งยาก ถ้ามีกลุ่มเดียวก็ดูแลกันที่เดียวง่ายดีด้วย และทำอย่างนี้เงินธนาคารข้าวอาจจะได้คืนบ้าง แต่อันนี้เป็นความคิดของผมคนเดียวนะ ก็ต้องถามคนอื่นด้วยว่าเขาคิดยังไง”

ศักวะ เอือนคำ
ทีมวิจัย

นอกจากนี้ตัวแทนแม่บ้านที่ไปดูงานมีความสนใจที่จะทดลองรวมกลุ่มทอผ้าเพื่อจำหน่าย โดยจะทดลองออกร้านจำหน่ายในงานแสดงพืชผัก จัดโดยศูนย์พัฒนาโครงการหลวงแม่แฮ วันที่ 28-30 มีนาคม 2546 โดยมีการนัดพูดคุยกับแม่บ้านคนอื่นๆ ในวันที่ 25 กุมภาพันธ์ 2546

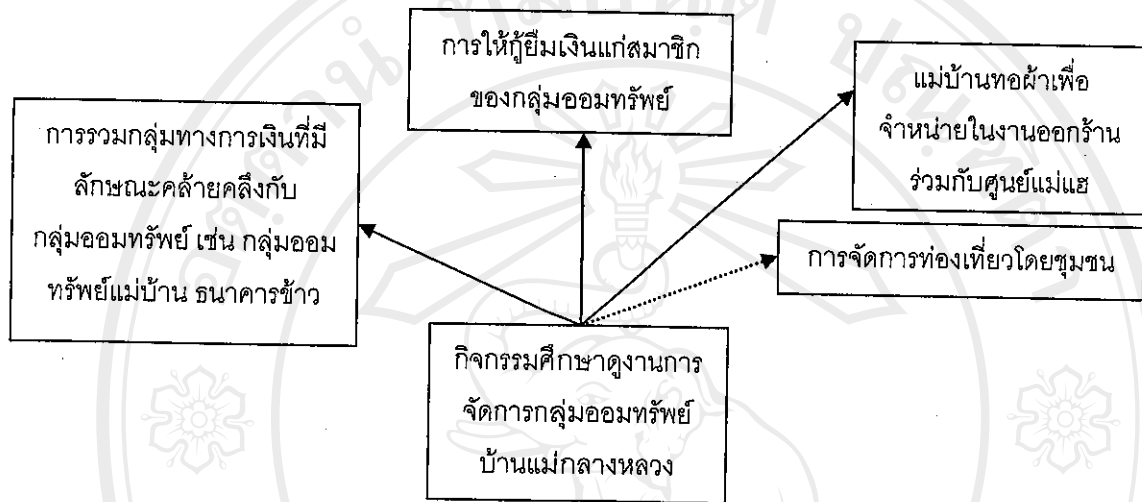
เสียงสะท้อนที่สำคัญ

มีผู้แสดงความกังวลเกี่ยวกับการลงทุนทอผ้าเพื่อจำหน่ายในงานออกร้าน ดังนี้

“ทอแล้วจะได้ขายหรือเปล่า ทดลองทอนั้นได้ แต่เราไม่ได้มีทุนมากพอที่จะลอง ถ้าขายไม่ได้จะอย่างไร”

ธงชัย กรียากิจ
ที่ปรึกษาโครงการวิจัย

ผลที่ได้จากการพูดคุยในวันนั้นคือ แม่บ้านจะทดลองทอผ้าเพื่อจำหน่ายโดยใช้เงินทุนของกลุ่มแม่บ้านในการลงทุนซื้อฝ้าย และจ่ายเงินคืนและดอกเบี้ยเงินในอัตราร้อยละ 10 บาท (ฝ้ายราคา 50 บาท จ่ายดอกเบี้ยเงินกลุ่ม 5 บาท) มีการแบ่งไปทอตามแต่สมัครใจ กิจกรรมในครั้งนี้จึงไม่มีการใช้เงินของกลุ่มออมทรัพย์

แผนภูมิ 6 แนวทางที่ได้จากการสรุปบทเรียนกิจกรรมศึกษาดูงานการจัดการกลุ่มออมทรัพย์

จากนั้นจึงได้มีการประชุมกันในที่ประชุมกลุ่มออมทรัพย์ถึงแนวทางในการรวมกลุ่มทางการเงินที่มีในหมู่บ้านเข้าด้วยกัน แต่คิดปัญหาในเรื่องการจัดการของธนาคารข้าว เนื่องจากมีชาวบ้านบางส่วนที่ยังค้างชำระค่าข้าวสารที่ยืมไป และเงินส่วนกลางในการบริหารจัดการของธนาคารข้าวที่ยังไม่สามารถแก้ไข ตกลงกันได้ จากการประชุมได้ข้อสรุปว่า การรวมกลุ่มทางการเงินยังไม่สามารถทำได้เนื่องจากชุมชนต้องการแก้ปัญหาของธนาคารข้าวก่อนจึงจะประชุมหาข้อสรุปร่วมกันอีกครั้งหนึ่ง

10. การประชุมของกลุ่มออมทรัพย์ที่สำคัญ ๆ 7 ครั้ง (เดือนพฤษภาคม-กันยายน 2546)

* หมายเหตุ : ผู้วิจัยไม่ได้เข้าร่วมกิจกรรม 1 ครั้ง

ซึ่งการประชุมทั้ง 7 ครั้ง ประกอบด้วย

1. การประชุมคณะกรรมการกลุ่มออมทรัพย์ (วันที่ 2 พฤษภาคม 2546)

เป็นการประชุมร่วมกับการประชุมหมู่บ้าน วัตถุประสงค์เพื่อเป็นการวางแผนในการดำเนินงานของกลุ่มออมทรัพย์ในช่วงที่นายเสรี จรูญเมธากุล ประธานกลุ่มออมทรัพย์ ได้มาเรียนวิชาชีพเพิ่มเติมที่วิทยาลัยสารพัดช่าง เชียงใหม่ เป็นระยะเวลา 3 เดือน เนื่องจากการประชุมกลุ่ม

ออมทรัพย์ที่ผ่านมานายเสรีเป็นผู้ดำเนินการประชุมทุกครั้ง และเป็นแกนนำสำคัญในการทำงาน พัฒนาหมู่บ้าน และ การทำงานวิจัย จึงมีการพูดคุยในที่ประชุมถึงการจัดหาผู้ที่จะ มาดำเนินงาน แทนในส่วนที่เป็นหน้าที่ของนายเสรี

วาระในการประชุม ได้แก่ ชี้แจงเรื่องกลุ่มออมทรัพย์เด็กให้ที่ประชุมหมู่บ้านได้รับทราบ โดยคณะกรรมการกลุ่มออมทรัพย์เด็ก การมอบหมายหน้าที่ในการประชุมกลุ่มออมทรัพย์ โดยในวันนั้นได้มอบหมายให้ นายเกรียงไกร คณะกรรมการกลุ่มออมทรัพย์เป็นผู้ทำหน้าที่ในการเรียกประชุมและชี้แจงเรื่องต่างๆ แก่สมาชิกกลุ่มในการประชุมของกลุ่ม ร่วมกับรองประธานกลุ่มและ เลขานุการกลุ่ม การมอบหมายหน้าที่ในการประชุมเครือข่ายต่อต้านยาเสพติด โดยให้นายวุฒิไกร และนายศักระเป็นตัวแทนชาวบ้านไปร่วมประชุมที่บ้านป่าเกี๊ยะ ในเดือนมิถุนายน 2546 และให้นำ เรื่องที่ได้ประชุมมาชี้แจงให้กับชาวบ้านในที่ประชุมของหมู่บ้าน การชี้แจงเรื่องน้ำประปาหมู่บ้าน ควรหาคนดูแล รับผิดชอบหลัก ปรีक्षाเรื่องการแก้ไขปัญหารักษาการข้าว ซึ่งได้ข้อสรุปว่า อาจจะ นำเงินจากกลุ่มออมทรัพย์มาให้กู้ยืมเพื่อแก้ปัญหาในส่วนนี้ และกลุ่มแม่บ้านนัดพูดคุยในเรื่องของการจัดตั้งกลุ่มทอผ้า

ข้อสังเกต

จากการประชุมได้ข้อสรุปที่มีความเกี่ยวข้องกับกลุ่มออมทรัพย์ ดังนี้

1) การที่นายเสรีมีความจำเป็นที่จะต้องลงไปเรียนที่ วิทยาลัยสารพัดช่าง จังหวัดเชียงใหม่ เป็นเงื่อนไขหนึ่งที่ ทำแกนนำคนอื่น ๆ ต้องเข้ามารับผิดชอบมาทำหน้าที่ในการพัฒนาหมู่บ้านแทนนายเสรี คล้ายกับเป็นโจทย์หนึ่งที่ ทั้งนายเสรีและแกนนำคนอื่น ๆ ต้องคิดว่า “จะทำอย่างไรเพื่อให้งานทุกอย่างที่นายเสรีเคยทำอยู่สามารถดำเนินต่อไปได้แม้ไม่มีนายเสรี” โดยในตอนแรกก่อนที่จะมีการประชุม นักวิจัยหลักได้มีโอกาสไปแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในเรื่องนี้กับทีมวิจัยคนอื่นๆ ทั้งที่เป็นแกนนำในเรื่องของออมทรัพย์ ได้แก่ นางอำนาจ รองประธานกลุ่มออมทรัพย์ นายเกรียงไกร คณะกรรมการกลุ่มที่ได้รับมอบหมายให้ทำหน้าที่แทนนายเสรีโดยตรง รวมถึง คณะกรรมการกลุ่มและทีมวิจัยในพื้นที่คนอื่นๆ นั้น ต่างก็แสดงความคิดเห็นในทำนองเดียวกันว่า “ถ้านายเสรีไม่ อยู่แล้วใครจะทำ” นักวิจัยหลักจึงได้ลองเสนอแนวความคิดที่ว่า “10 คน แทน 1 คน” หาก 1 คนไม่สามารถทำ หน้าที่แทนนายเสรีได้ทั้งหมด เนื่องจากมีประสบการณ์ในการทำงานและมุมมองต่างๆ แตกต่างกัน จึงเสนอให้ ลองใช้วิธีที่ว่า คนหลายๆ คนช่วยกันทำงานแทนคน ๆ เดียว และให้ถือว่าเป็นการเพิ่มประสบการณ์ในการทำงาน ของตนเอง ซึ่งทีมวิจัยคนอื่นๆ ที่แลกเปลี่ยนความคิดเห็นด้วย ก็เห็นด้วยกับคำแนะนำนี้ เนื่องจากผู้วิจัยมองว่า การ ที่ทีมวิจัยหรือแกนนำคนอื่น ๆ ไม่กล้าที่จะทำหน้าที่แทนนายเสรี เนื่องจากไม่มีความมั่นใจว่าจะสามารถทำหน้าที่ ได้ดีเท่ากับนายเสรี การมอบหมายหน้าที่ในครั้งนี้จึงเท่ากับเป็นการมองหาคนที่ จะเข้าร่วมเป็นแกนนำหลักใน การพัฒนาหมู่บ้านและแกนนำในการทำวิจัยต่อไป

ข้อสังเกต (ต่อ)

2) แนวทางในการแก้ไขปัญหาเรื่องธนาคารข้าว เป็นตัวอย่างหนึ่งของ เงินสนับสนุนจากภายนอกที่เป็นปัญหาให้กับคนในชุมชน เป็นส่วนหนึ่งที่ก่อให้เกิดความไม่ไว้วางใจกันระหว่างชาวบ้านกับคณะกรรมการธนาคารข้าว และมองงบประมาณสนับสนุนทุกก้อนที่เข้ามาในชุมชนว่าอาจจะมีเหตุการณ์ที่คล้ายคลึงกันเกิดขึ้น เป็นอุปสรรคให้กับแกนนำในการพัฒนาหมู่บ้านและการบริหารจัดการงบประมาณของโครงการวิจัยพอสมควร แนวทางที่ชี้แจงในที่ประชุมวันนี้ คือ การนำเงินของกลุ่มออมทรัพย์บ้านแม่แฮน้อยมาให้ผู้ที่เป็นหนี้ธนาคารข้าวกู้ยืมเพื่อจ่ายค่าข้าวสารที่กู้ยืมไป เพื่อป้องกันการสูญหายของเงินสนับสนุนในการจัดตั้งธนาคารข้าวได้บ้างในบางส่วน โดยกำหนดการใช้คืนจะตรงกับเดือนกันยายน ซึ่งเป็นช่วงที่มีการขายผลผลิต คือสาธี่ และพลับ โดยแนวทางในการแก้ปัญหานี้แกนนำหมู่บ้าน คณะกรรมการกลุ่มออมทรัพย์บ้านแม่แฮน้อย และคณะกรรมการธนาคารข้าว มีการพูดคุย ปรึกษาหารือกันก่อนที่จะชี้แจงในที่ประชุมและได้ข้อคิดเห็นที่ตรงกัน ว่าต้องการรวมกลุ่มทางการเงินทั้ง 3 กลุ่มในหมู่บ้าน คือ กลุ่มออมทรัพย์บ้านแม่แฮน้อย กลุ่มแม่บ้าน และธนาคารข้าว เป็นกลุ่มเดียวกันเพื่อให้เกิดเป็นแหล่งเงินทุนหมุนเวียนในหมู่บ้านอย่างแท้จริง หากรวมเงินทุนทั้ง 3 กลุ่มเข้าด้วยกันจะมีเงินสะสมประมาณร่วมหนึ่งแสนบาท จึงเป็นแนวทางหนึ่งในการดำเนินงานของกลุ่มออมทรัพย์ในปีต่อไปของชุมชน

2. การประชุมคณะกรรมการกลุ่มออมทรัพย์เพื่อวางแผนในการรับสมาชิกใหม่และปรับกฎ ระเบียบของกลุ่มให้มีความเหมาะสมมากขึ้น (วันที่ 7 กรกฎาคม 2546)

เนื่องจากกลุ่มออมทรัพย์บ้านแม่แฮน้อย จะดำเนินการครบ 1 ปี ในวันที่ 15 กรกฎาคม 2546 จะมีการเปิดรับสมาชิกใหม่ และควรมีการปรับกฎ ระเบียบของกลุ่มให้มีความเหมาะสมมากขึ้น ผู้วิจัยใช้วิธีตั้งคำถามเกี่ยวกับการรับสมัครสมาชิกใหม่กับคณะกรรมการกลุ่มออมทรัพย์ ดังนี้

1. ควรจะรับสมัครสมาชิกใหม่ในวันไหน
2. การเลือกคณะกรรมการกลุ่มออมทรัพย์ชุดใหม่จะทำในวันไหน
3. การปรับปรุงกฎ ระเบียบใหม่จะทำอย่างไร และ
4. ใครจะเป็นคนทำ (ผู้รับผิดชอบหลัก)

จากการประชุมได้ข้อสรุปว่า กลุ่มออมทรัพย์บ้านแม่แฮน้อยจะเปิดรับสมาชิกใหม่ในวันที่ 10 สิงหาคม 2546 และเลือกคณะกรรมการกลุ่มชุดใหม่ในวันเดียวกัน การตั้งกฎ ระเบียบใหม่จะทำในวันที่ 15 สิงหาคม 2546 และอาจมีการปล่อยกู้ในวันเดียวกัน ผู้ที่รับผิดชอบในการตั้งกฎ ระเบียบใหม่ คือ คณะกรรมการกลุ่มออมทรัพย์ชุดใหม่และชุดเก่าที่ต้องช่วยกันดูแล การรับสมัครสมาชิกใหม่ สมาชิกใหม่ต้องเสียค่าธรรมเนียมแรกเข้า 20 บาท ค่าหุ้น 100 บาท รวม 120 บาท และ ควรมีการทำแผ่นป้ายสรุปยอดเงินสะสมที่ได้จากการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มออมทรัพย์ในปีที่ผ่านมา เพื่อแจ้งให้กับสมาชิกและชาวบ้านคนอื่นๆ ได้รับทราบโดยทั่วถึงกัน เพื่อป้องกันความไม่ไว้วางใจกันภายในชุมชน โดยจะติดไว้ที่โรงประชุมบ้านแม่แฮน้อย ในการทำแผ่นป้ายชี้แจงเงินสะสมของกลุ่ม

ควรจะเสร็จเรียบร้อยภายในวันที่ 10 สิงหาคม 2546 โดยนายเกรียงไกรรับหน้าที่จัดการเรื่องการทำแผ่นป้าย

ข้อสังเกต

1) คณะกรรมการกลุ่มบางคนไม่รู้ว่าเป็นคณะกรรมการกลุ่ม ซึ่งส่วนใหญ่เป็นแม่บ้าน เนื่องจากที่ผ่านมาไม่มีการระงับหน้าที่รับผิดชอบชัดเจน การประชุมในแต่ละครั้งผู้ที่มีหน้าที่รับผิดชอบชัดเจน ได้แก่ นายเสรี ประธานกลุ่ม นางอานวย รองประธาน นางศิริรัตน์ เลขานุการกลุ่ม และนายจรัส เற்றுญิกกลุ่ม แต่คณะกรรมการคนอื่นๆ มีบทบาทเท่ากับสมาชิกกลุ่ม ไม่ค่อยมีการเสนอความคิดเห็นในที่ประชุม จากประสบการณ์นี้ ทำให้คณะกรรมการกลุ่มชุดเก่าให้ความสำคัญกับการกำหนดหน้าที่และการเลือกคณะกรรมการชุดใหม่มากขึ้น โดยมีการระงับหน้าที่รับผิดชอบของกรรมการแต่ละคนชัดเจน

2) การจัดทำแผ่นป้ายชี้แจงเงินสะสมของกลุ่ม เป็นการแสดงความโปร่งใสของคณะกรรมการในการบริหารจัดการการเงินของกลุ่ม เพื่อให้ชุมชนได้รับทราบอย่างทั่วถึงเพื่อป้องกันการเข้าใจผิดของสมาชิกหรือชาวบ้านคนอื่นๆ ซึ่งเป็นบทเรียนที่ได้จากธนาคารข้าวที่ไม่โปร่งใสในเรื่องการจัดการการเงิน และยังเป็นการจูงใจให้ชาวบ้านคนอื่นๆ สนใจเป็นสมาชิกกลุ่มเพิ่มขึ้น

3. การประชุมกลุ่มออมทรัพย์หลังการดำเนินงานครบ 1 ปี เพื่อรับสมาชิกใหม่ และคัดเลือกคณะกรรมการกลุ่มออมทรัพย์ชุดใหม่และปรับปรุงกฎ-ระเบียบ (วันที่ 10 สิงหาคม 2546)

วัตถุประสงค์ของกิจกรรมนี้ คือ เปิดรับสมาชิกใหม่ คัดเลือกคณะกรรมการกลุ่มออมทรัพย์ชุดใหม่ และปรับปรุงกฎ-ระเบียบ ข้อตกลงของกลุ่ม ดำเนินการประชุมโดยนายเสรี ประธานกลุ่มออมทรัพย์ ซึ่งมีวาระในการประชุม ดังนี้

วาระที่ 1 การสรุปยอดเงินสะสมสุทธิของกลุ่มหลังการดำเนินงานครบ 1 ปี แบ่งได้ 2 ส่วน คือ เงินออมของสมาชิก และเงินสมทบจากหน่วยงานต่างๆ พร้อมกับชี้แจงที่มาของเงินสะสม โดยมีการจัดทำแผ่นป้ายสรุปยอดเงินสะสมสุทธิของกลุ่ม ติดประกาศไว้ในโรงประชุมบ้านแม่แฮน้อย เพื่อชี้แจงให้กับสมาชิกและชาวบ้านคนอื่นๆ ได้ทราบโดยทั่วถึง ยอดเงินสะสมสุทธิของกลุ่มหลังการดำเนินงานครบ 1 ปี คือ 13,710 บาท

วาระที่ 2 การรับสมัครสมาชิกใหม่ โดยได้มีการแจ้งรับสมัครสมาชิกใหม่ในที่ประชุมของกลุ่มออมทรัพย์ วันที่ 15 กรกฎาคม 2546 โดยในวันที่ 10 สิงหาคม 2546 มีสมาชิกใหม่เพิ่ม 1 คน คือ ด.ญ.พลพนา การมั่งมี ผู้เข้าร่วมกิจกรรมแทน คือ นางประกายดาว การมั่งมี (มารดา)

วาระที่ 3 การคัดเลือกคณะกรรมการกลุ่มชุดใหม่ โดยคัดเลือกจากสมาชิกกลุ่มทั้งเก่าและใหม่ ซึ่งคณะกรรมการกลุ่มชุดใหม่จะมีการระงับหน้าที่ของกรรมการแต่ละคนอย่างชัดเจน และมีคณะกรรมการดูแลการกู้ยืมเงินอีก 1 ชุด ดูแลเรื่องการให้กู้ยืมเงินของกลุ่มออมทรัพย์โดยเฉพาะ

เนื่องจากในปีที่ 2 นี้กลุ่มจะเริ่มให้กู้เงินแก่สมาชิก คณะกรรมการกลุ่มชุดใหม่มีทั้งหมด 9 คน มีรายชื่อ ดังแสดงใน ตาราง ภาคผนวก

วาระที่ 4 การปรับปรุงกฎ ระเบียบ ข้อตกลงของกลุ่ม และกฎ ระเบียบในการให้กู้ยืมเงินแก่สมาชิก สรุปได้ ดังนี้

กฎ ระเบียบในการกู้ยืมเงิน ของกลุ่มออมทรัพย์บ้านแม่แฮน้อย

1. ทำการให้กู้ยืมเงินแก่สมาชิก
2. กำหนดระยะเวลาในการให้กู้ยืมเงินแก่สมาชิก 6 เดือนต่อ 1 ครั้ง (ปีละ 2 ครั้ง) คือ เดือนสิงหาคมและเดือนกุมภาพันธ์
3. คิดอัตราดอกเบี้ยร้อยละ 3 บาทต่อ 6 เดือน
4. สมาชิกที่มาขอกู้เงินกับกลุ่ม ต้องรวมกลุ่มกัน 3 คน โดยประกอบด้วย ผู้ขอกู้เงิน 1 คน ผู้ค้ำประกัน 2 คน โดยในกลุ่มนี้จะดูแลกันเองตั้งแต่ การเรียกประชุมประจำเดือน จนถึงการกู้ยืมเงินกับกลุ่มและการค้ำประกัน

กฎ ระเบียบ ข้อตกลงของกลุ่มที่มีการปรับเปลี่ยน

1. ยกเลิกกฎข้อที่ว่า “สมาชิกที่ไม่มาร่วมประชุมในแต่ละครั้ง จะถูกปรับเงิน 20 บาท” เนื่องจาก มีการรวมกลุ่มย่อย 3 คนในกลุ่มสมาชิก ซึ่งจะทำหน้าที่ดูแลกันเองในกลุ่ม ซึ่งกฎข้อนี้ นายเสรีเป็นผู้เสนอ โดยดูตัวอย่างจากกฎของกองทุนหมู่บ้านแม่แฮเหนือ

คณะกรรมการชุดใหม่จะทำหน้าที่ดำเนินกิจกรรมของกลุ่มแทนคณะกรรมการชุดเดิม ตั้งแต่การประชุมประจำเดือนสิงหาคม 2546 ถึงวันที่ 15 กรกฎาคม 2547 โดยสมาชิกมีการสับเปลี่ยนหมุนเวียนกันเป็นคณะกรรมการกลุ่ม เพื่อจะได้มีความเข้าใจในบทบาท หน้าที่ของคณะกรรมการและการดำเนินงานของกลุ่มมากขึ้น มีการระบุน้ำที่ความรับผิดชอบของคณะกรรมการแต่ละคนอย่างชัดเจนและเป็นที่ยอมรับร่วมกันในที่ประชุมกลุ่มออมทรัพย์บ้านแม่แฮน้อย การตั้งกฎ ระเบียบ ข้อตกลงของกลุ่มออมทรัพย์มีความเหมาะสมและได้รับความเห็นชอบจากสมาชิกกลุ่มทุกคน

ข้อสังเกต

1) คณะกรรมการชุดแรกนำความรู้และประสบการณ์ในการดำเนินงานของกลุ่มในปีแรกมาปรับปรุงการดำเนินงานของกลุ่มในปีต่อไปได้ กรรมการมีการพัฒนาศักยภาพของตนมากขึ้น ในมุมมองของผู้วิจัย เชื่อว่ากลุ่มออมทรัพย์จะมีการพัฒนาที่ดีขึ้นตามลำดับ เพราะความรู้สึกรู้สึกเป็นเจ้าของของกลุ่มออมทรัพย์ของสมาชิกที่เพิ่มมากขึ้น จะทำให้เกิดการตรวจสอบกันเองระหว่างสมาชิกและกรรมการ และความเชื่อมั่นต่อกันจะทำให้เกิดความร่วมมือร่วมใจกันของสมาชิก

2) การหมุนเวียนกันเป็นคณะกรรมการกลุ่มในหมู่สมาชิก ทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการดำเนินงานของกลุ่มมากขึ้น เพราะเป็นการกระจายการมีส่วนร่วมในการบริหาร ไม่มีการผูกขาดอำนาจไว้ที่ใครคนใดคนหนึ่ง และเกิดความสามัคคีในหมู่สมาชิกกลุ่มเพิ่มขึ้น เพราะสมาชิกที่เคยเป็นกรรมการกลุ่มมาก่อนจะเข้าใจความรู้สึกของคนที่เป็นกรรมการ จะไม่เกิดการว่าร้ายนินทากันในกลุ่ม และสามารถอธิบายให้ชาวบ้านคนอื่นๆ ที่ไม่เข้าใจได้ด้วย

4. การประชุมกลุ่มออมทรัพย์โดยคณะกรรมการกลุ่มชุดใหม่ (วันที่ 15 สิงหาคม 2546)

การประชุมครั้งนี้ดำเนินการโดยคณะกรรมการชุดใหม่ มีการแจ้งสมาชิกถึงการกู้ยืมเงินของกลุ่มออมทรัพย์บ้านแม่แฮน้อย โดยกลุ่มจะเริ่มให้สมาชิกกู้ยืมเงินในวันที่ 20 สิงหาคม 2546

5. กลุ่มออมทรัพย์บ้านแม่แฮน้อยเริ่มให้กู้เงินกับสมาชิก ครั้งที่ 1 (วันที่ 20 สิงหาคม 2546)

*หมายเหตุ : เป็นกิจกรรมที่ผู้วิจัยไม่ได้เข้าร่วมประชุม

โดยนายเกรียงไกร ประธานกลุ่มได้นัดประชุมสมาชิกเพื่อเริ่มให้กู้เงินแก่สมาชิก มีการเปลี่ยนแปลงการคิดอัตราดอกเบี้ยเงินกู้ เนื่องจากสมาชิกบอกว่าดอกเบี้ยสูงเกินไป จึงได้ปรับเปลี่ยนเป็นกำหนดอัตราดอกเบี้ยตามอัตราเงินต้น คือ ดอกเบี้ย 40 บาทต่อเงินต้น 500 บาทต่อ 6 เดือน ในการประชุมครั้งนี้มีผู้สมัครสมาชิกเพิ่ม 1 คน คือ นายจันทร์ลักษณ์ แสนสุขอุดมบุญ รวมกลุ่มออมทรัพย์บ้านแม่แฮน้อยมีสมาชิก 23 คน

6. การประชุมคณะกรรมการกลุ่มออมทรัพย์เพื่อทำความเข้าใจ เรื่องการทำหนังสือสัญญาเงินกู้ (วันที่ 2 กันยายน 2546)

เนื่องจากการให้กู้ยืมเงินแก่สมาชิกของกลุ่มออมทรัพย์ในวันที่ 20 สิงหาคม 2546 ผู้ที่กู้ยืมเงินยังไม่ได้มีการทำหนังสือสัญญาเงินกู้กับทางกลุ่ม เนื่องจากคณะกรรมการกลุ่มยังไม่ได้จัดเตรียมหนังสือสัญญา ผู้วิจัยจึงได้สอบถามมติในที่ประชุมว่า ผู้ที่กู้ยืมเงินกับทางกลุ่มออมทรัพย์จำเป็นต้องทำหนังสือสัญญาเงินกู้เพื่อเป็นหลักฐานหรือไม่ ซึ่งคณะกรรมการกลุ่มมีความเห็นว่า

จำเป็นต้องทำ จึงได้ร่วมกันคิดรูปแบบของหนังสือสัญญาเงินกู้ของกลุ่มออมทรัพย์บ้านแม่แฮน้อย (แสดงในภาคผนวก) และทำความเข้าใจร่วมกันเพื่อให้คณะกรรมการกลุ่มออมทรัพย์ทุกคนสามารถอธิบาย ตอบข้อซักถามของสมาชิกได้ และเป็นการเข้าถึงบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการดูแลการกู้ยืมเงินเพื่อให้ชัดเจนมากขึ้น

ข้อสังเกต

- 1) การให้กู้ยืมเงินแก่สมาชิกเป็นเรื่องใหม่ที่กลุ่มยังไม่มีประสบการณ์ ความรับผิดชอบในเรื่องนี้ส่วนใหญ่อยู่ที่ นายเกรียงไกร คณะกรรมการที่ดูแลเรื่องการกู้ยืมยังไม่ค่อยมีความเข้าใจ และไม่ค่อยมีบทบาท การทำหนังสือสัญญาเงินกู้จะช่วยให้คณะกรรมการที่ดูแลเรื่องนี้มีบทบาทและมีความเข้าใจมากยิ่งขึ้นได้ เพราะจะต้องอธิบายให้สมาชิกเข้าใจ และต้องใช้ระบบการจัดทำบัญชีเข้ามาช่วย ซึ่งในเรื่องการเพิ่มความรู้ในการจัดทำบัญชีแก่กรรมการที่ดูแลเป็นเรื่องสำคัญ
- 2) การคิดอัตราดอกเบี้ยเงินกู้ของกลุ่ม ยึดหลักการคิดดอกเบี้ยไม่สูง เน้นช่วยเหลือกันและกัน และง่ายต่อการจัดการ โดยยึดตามเงินต้น ซึ่งผู้วิจัยมองว่าเป็นการจัดการที่คณะกรรมการกลุ่มกำหนดเพื่อให้เหมาะสมกับการดำเนินการของกลุ่ม

7. การประชุมกลุ่มออมทรัพย์ วันที่ 15 กันยายน 2546

การประชุมครั้งนี้มีผู้สมัครสมาชิกเพิ่มเติม 1 คน คือนายเปลาะละ แสนสุขอุดมแก้ว ซึ่งเป็นพี่ชายของนายเกรียงไกร ปัจจุบันย้ายไปอยู่ที่บ้านแม่ชะปู ตำบลบ่อแก้ว อำเภอสะเมิง จังหวัดเชียงใหม่ ห่างจากบ้านแม่แฮน้อย ประมาณ 30 กิโลเมตร เคยเข้าร่วมการประชุมกลุ่มออมทรัพย์บ้านแม่แฮน้อยหลายครั้ง จึงเกิดความสนใจต้องการที่จะเข้าร่วมเป็นสมาชิก โดยได้ถามความเห็นจากที่ประชุมกลุ่มออมทรัพย์ไม่มีผู้ใดคัดค้าน เมื่อผู้วิจัยได้สอบถามถึงความเป็นไปได้ในการเข้าร่วมประชุมกลุ่มออมทรัพย์ทุกเดือนของนายเปลาะละ ได้รับคำตอบว่าสามารถมาเข้าร่วมประชุมได้ เพราะปกติก็ต้องมาดูแลสวนพลับและเยี่ยมแม่เป็นประจำอยู่แล้ว หากขาดประชุมจะฝากนายเกรียงไกรหรือพี่น้องคนอื่นๆ ทำการฝากเงินแทน รวมยอดสมาชิกของกลุ่มออมทรัพย์บ้านแม่แฮน้อย ทั้งหมด 24 คน ดังรายชื่อแสดงในภาคผนวก

ข้อสังเกต

1) การที่มีสมาชิกซึ่งเดิมเป็นชาวบ้านแม่แฮน้อย แต่ปัจจุบันได้ไปอาศัยอยู่ที่อื่น ซึ่งมีระยะห่างจากบ้านแม่แฮน้อยพอสมควร ระดับความบ่อยถี่ที่บ้านแม่แฮน้อยของนายเปลละละ ก่อนข้างสม่ำเสมอเกือบทุกเดือนซึ่งที่ผ่านมา อาจตรงหรือไม่ตรงกับการประชุมของกลุ่มออมทรัพย์บ้าง และเคยเข้าร่วมการประชุมกลุ่มออมทรัพย์ และจากการสอบถามน้องของนายเปลละละที่เป็นสมาชิกกลุ่ม คือ นายเกรียงไกร นางดิฐ และนางอำนาจ บอกว่า นายเปลละละมีความสนใจกิจกรรมกลุ่มออมทรัพย์ ซึ่งที่บ้านแม่จะปูที่นายเปลละละอาศัยอยู่นั้น ไม่มีกลุ่มออมทรัพย์ ทุกครั้งที่มาก็จะสอบถามว่าเป็นอย่างไร ทำกิจกรรมอะไรกันบ้าง และเมื่อทราบว่ากลุ่มรับสมัครสมาชิกใหม่ก็ขอสมัครเข้าเป็นสมาชิกกลุ่มด้วย ซึ่งผู้วิจัยสอบถามความคิดเห็นของสมาชิกกลุ่มคนอื่นๆ ที่นายเปลละละเข้ามาเป็นสมาชิก เช่น นางนิเวศน์ ก็ได้รับคำตอบว่า “ดี เพราะว่ากลุ่มออมทรัพย์จะได้มีสมาชิกเพิ่มขึ้น” ในมุมมองของผู้วิจัยก็เห็นว่า การที่นายเปลละละเข้ามาเป็นสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์บ้านแม่แฮน้อย อาจกระตุ้นให้เกิดการตั้งกลุ่มออมทรัพย์ขึ้นที่แม่จะปู และอาจเกิดการเชื่อมโยงเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์ในพื้นที่ใกล้เคียงกับหมู่บ้านแม่แฮน้อยได้

11. การเข้าร่วมเวทีรายงานความก้าวหน้าโครงการวิจัย (วันที่ 21 พฤศจิกายน 2546) / ร่วมเขียนรายงานความก้าวหน้าโครงการวิจัย ระยะที่ 2 และวางแผนกิจกรรม ระยะที่ 3 (เดือนมกราคม-กุมภาพันธ์ 2547)

หลังจากทำการศึกษาวิจัย และร่วมทำกิจกรรมต่างๆ ตามแผนกิจกรรมของโครงการวิจัย เป็นระยะเวลา 9 เดือน ผู้วิจัยได้ลดบทบาทในการทำวิจัย จากนักวิจัยหลักเป็นทีมวิจัยโดยการทำกิจกรรมต่างๆ จะเป็นเพียงที่ปรึกษาหรือผู้สังเกตการณ์ โดยไม่ได้เข้าร่วมประชุมกลุ่มออมทรัพย์ ดังที่ผ่านมา แต่จะเข้าร่วมกิจกรรมอื่นๆ เช่น เข้าร่วมเวทีรายงานความก้าวหน้าโครงการวิจัย ร่วมเขียนรายงานความก้าวหน้าโครงการวิจัย ระยะที่ 2 (เดือนสิงหาคม 2546-มกราคม 2547) และร่วมวางแผนกิจกรรมระยะที่ 3 ของโครงการวิจัย การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจและการปฏิบัติกิจกรรมของผู้วิจัยลดบทบาทลงเป็นเพียงที่ปรึกษา การเข้าร่วมกิจกรรมในลักษณะดังกล่าวทำให้ผู้วิจัยได้ทราบถึงความก้าวหน้าในกิจกรรมของกลุ่มออมทรัพย์บ้านแม่แฮน้อย ดังนี้

1. มีการเพิ่มเติมกฎ ระเบียบ ข้อตกลงของกลุ่ม เกี่ยวกับการกู้ยืมเงิน ดังนี้

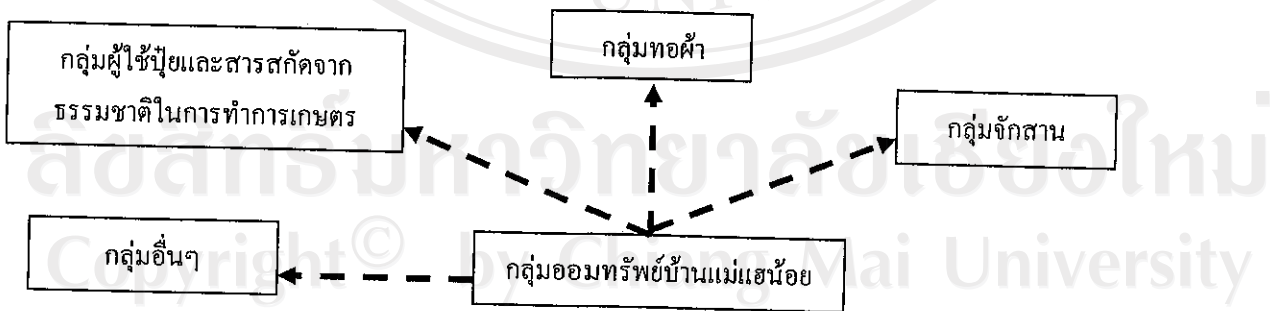
1) กลุ่มออมทรัพย์บ้านแม่แฮน้อยกำหนดให้เงินกู้ยืมแก่สมาชิกเพียง 10,000 บาท และจะเก็บไว้เป็นเงินสำรองสำหรับให้กู้ยืมฉุกเฉินจำนวนหนึ่งสำหรับสมาชิกที่ไม่ได้กู้ในรอบ 1 ปี

2) กลุ่มออมทรัพย์บ้านแม่แฮน้อยจะให้กู้ยืมเงินแก่สมาชิกไม่เกินคนละ 2,000 บาท สมาชิกที่เข้าใหม่ทางกลุ่มจะพิจารณาให้กู้ยืมเงินได้เช่นกัน

3) สมาชิกที่ไม่สามารถชำระเงินคืนให้กับทางกลุ่มได้เมื่อถึงกำหนดชำระหนี้ ต้องแจ้งต่อกรรมการที่ดูแลการกู้ยืมเงิน ซึ่งจะแจ้งต่อคณะกรรมการกลุ่มออมทรัพย์ ซึ่งจะมีการพิจารณาผ่อนผันให้เป็นรายบุคคลตามความเหมาะสม

2. กลุ่มออมทรัพย์บ้านแม่แฮน้อย แบ่งสมาชิกเป็น 2 กลุ่มย่อย โดยมีการรวมกลุ่มออมทรัพย์เยาวชนรุ่นจิ๋ว เข้ากับ การดำเนินงานของกลุ่มออมทรัพย์บ้านแม่แฮน้อย โดยเปลี่ยนชื่อเป็น “กลุ่มออมทรัพย์เยาวชนพึ่งตนเอง” มีวัตถุประสงค์เพื่อให้เป็นทุนเก็บออมเพื่อการศึกษาของเยาวชนที่ยังอยู่ในระหว่างการศึกษาเพื่อเป็นการแบ่งเบาภาระจากผู้ปกครองได้ส่วนหนึ่ง และหากเป็นเยาวชนที่ไม่ต้องการศึกษาต่อสามารถใช้เป็นเงินทุนในการประกอบอาชีพได้ โดยสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์เยาวชนพึ่งตนเองนี้ ไม่ต้องเสียค่าหุ้นและค่าธรรมเนียมแรกเข้า ไม่สามารถกู้ได้จนกว่าจะจบ มีข้อแตกต่างในการฝากเงิน คือ สามารถฝากเงินได้ 2 ครั้งต่อเดือน คือ ทุกวันที่ 15 และ 30 ของทุกเดือน มีสมาชิก 12 คน และเพิ่มรายชื่อที่ปรึกษาของกลุ่มอีก 1 คน คือ นายสำแหและพอ สดุดีอรัญไพโร

3. แผนกิจกรรม ระยะที่ 3 นอกเหนือจากกิจกรรมที่สนับสนุนการดำเนินงานของกลุ่มออมทรัพย์ คือ การศึกษาดูงาน เรื่อง การดำเนินงานของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ณ บ้านสามขา จังหวัดลำปางแล้ว และจะเน้นกิจกรรมที่สามารถเพิ่มรายได้ และหาวิธีลดต้นทุนการใช้สารเคมีในการทำการเกษตร กิจกรรมการเพิ่มรายได้ ได้แก่ การรวมกลุ่มจักสาน กลุ่มทอผ้าแม่บ้าน กลุ่มผู้ใช้ปุ๋ยและสารสกัดธรรมชาติในการทำการเกษตร กิจกรรมลดต้นทุนในการทำการเกษตร ได้แก่ การทดลองใช้ปุ๋ยและสารสกัดจากธรรมชาติในการทำการเกษตร ซึ่งทุกกลุ่มกิจกรรมที่จะเกิดขึ้นสามารถเชื่อมโยงกับกิจกรรมกลุ่มออมทรัพย์บ้านแม่แฮน้อยได้ทุกกลุ่มในด้านเงินทุน

แผนภูมิ 7 แนวทางการเชื่อมโยงกลุ่มออมทรัพย์บ้านแม่แฮน้อยกับกลุ่มอื่นๆ ในชุมชน

4.3 กระบวนการบริหารจัดการกลุ่มออมทรัพย์บ้านแม่แฮน้อยอย่างมีส่วนร่วม

กลุ่มออมทรัพย์บ้านแม่แฮน้อยเป็นกิจกรรมที่เกิดขึ้นจากความต้องการของชาวบ้าน มีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นการเริ่มต้นการช่วยเหลือซึ่งกันและกันภายในชุมชนด้านเงินทุน และลดการพึ่งพาจากภายนอก เป็นกิจกรรมที่สามารถช่วยเพิ่มความสามัคคีร่วมแรงร่วมใจกันระหว่างคนในชุมชนได้ การจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์บ้านแม่แฮน้อย แบ่งได้เป็น 2 ขั้นตอน ดังนี้

1. ขั้นตอนเตรียมการจัดตั้งกลุ่ม

กลุ่มออมทรัพย์บ้านแม่แฮน้อยมีช่วงของการเตรียมการจัดตั้ง โดยเริ่มตั้งแต่เดือนเมษายน-สิงหาคม 2545 รวมระยะเวลาประมาณ 5 เดือน ชาวบ้านแม่แฮน้อยมีส่วนร่วมในการดำเนินการตั้งแต่

1.1 การสำรวจชุมชนเพื่อประมวลสภาพชุมชนอย่างกว้าง ๆ โดยอาศัยแกนนำเยาวชนในการเก็บข้อมูล เป็นการให้ข้อมูลว่าชุมชนของตนเป็นอย่างไรโดยการวิเคราะห์ของคนในชุมชน การศึกษาชุมชนในตอนเริ่มต้น เป็นการศึกษาดูผ่านการทำข้อมูลของผู้ที่อยู่ในพื้นที่ เช่น เจ้าหน้าที่ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงแม่แฮ

1.2 การตัดสินใจยอมรับให้มีการศึกษาวิจัยในชุมชนโดยชุมชนมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน การให้ข้อมูลแก่ชุมชนในเรื่องการดำเนินการวิจัยโดยชุมชนจะมีส่วนร่วมในการศึกษาวิจัยทุกขั้นตอน เป็นการทำวิจัยของชุมชน โดยมีนักวิจัยภายนอกเป็นผู้หนุนเสริมและศึกษาร่วมกันถึงแนวทางในการแก้ไขปัญหาของชุมชน โดยเลือกบ้านแม่แฮน้อยเป็นพื้นที่ในการศึกษาวิจัย ซึ่งที่ผ่านมาชาวบ้านมีความเข้าใจว่า การวิจัยคือ การที่ “คนข้างนอก” เข้ามาเก็บข้อมูลแล้วก็จากไป ชาวบ้านไม่ได้ประโยชน์อะไรจากงานวิจัยนั้น แต่กลับมองว่าตนเองเป็นผู้เสียผลประโยชน์ เสียเวลาเพราะต้องเป็นผู้ให้ข้อมูล

1.3 การร่วมวิเคราะห์ปัญหาของชุมชน จากปัญหาที่สำคัญๆ ของชุมชน ชาวบ้านสรุปว่าปัญหาที่สำคัญที่สุดในการพัฒนาหมู่บ้าน คือ ขาดเงินทุน ทำให้ชุมชนต้องรอความช่วยเหลือจากภายนอกเพียงอย่างเดียว และการหาทางแก้ไขร่วมกันก็คือ การหาเงินทุนโดยการออมเงินของตนเอง เพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกันภายในชุมชน หรือก็คือการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ของชุมชนขึ้น

1.4 การแสวงหาการสนับสนุนจากภายนอกชุมชน กลุ่มเริ่มแสวงหาการสนับสนุนในการจัดตั้งกลุ่มจากภายนอกชุมชน ดังเห็นได้จากการประชุมวันที่ 18-19 กรกฎาคม 2545 นายเสรี เสนอขอรับการสนับสนุนอุปกรณ์ของกลุ่ม เช่น สมุดประจำตัวสมาชิก สมุดบัญชีและเครื่องเขียนจากคณะทำงาน เป็นต้น

1.5 การกำหนดรูปแบบในการบริหารจัดการกลุ่ม จากการประชุมเพื่อเตรียมการจัดตั้งกลุ่ม ในวันที่ 24 กรกฎาคม 2545 ชาวบ้านแม่แฮน้อย ได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับรูปแบบการ

ดำเนินงานของกลุ่มออมทรัพย์ของหมู่บ้านว่ามีการดำเนินงานแยกจากกลุ่มแม่บ้านอย่างชัดเจน และกำหนดรูปแบบการดำเนินงานอื่นๆ โดยแกนนำในการจัดตั้งกลุ่ม คือ นายเสรี ต้องการเน้นการมีส่วนร่วมของชาวบ้านมากที่สุด การกำหนดกฎ ระเบียบ และข้อตกลงของกลุ่มออมทรัพย์ เป็นมติของที่ประชุม โดยนำความรู้ที่ได้จากการศึกษาดูงานเรื่องการดำเนินงานกลุ่มสัจจะออมทรัพย์บ้านท่าข้าม ตำบลแม่เหียะ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ วันที่ 7-8 สิงหาคม 2545 โดยการสนับสนุนของโครงการเสริมสร้างจิตใต้สำนึก มูลนิธิโครงการหลวง มาปรับใช้ให้เข้ากับการดำเนินงานของกลุ่มตน

บทบาทของผู้วิจัย

ในระยะเวลาของการเตรียมการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ ผู้วิจัยจะทำหน้าที่ในการประสานงานระหว่าง สกว.ภาคกับ ฝ่ายวิจัย มูลนิธิโครงการหลวง ในการเข้าพื้นที่ และประสานงานกับชาวบ้านแม่แสน้อยในการสำรวจชุมชนเพื่อประเมินสภาพชุมชนอย่างกว้างๆ การดำเนินการประชุม จะเป็นหน้าที่ของตัวแทนจาก สกว. ภาค หรือ คุณสังขกร การเข้าร่วมการประชุมต่างๆ ผู้วิจัยทำหน้าที่ในการจัดบันทึกสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในการประชุมแต่ละครั้ง โดยใช้วิธีการสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วม

ข้อสังเกต

คุณสังขกร แก้วทรงเกษ เจ้าหน้าที่ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงแม่แฮ และ เจ้าหน้าที่เสริมสร้างจิตใต้สำนึกโครงการเสริมสร้างจิตใต้สำนึก มูลนิธิโครงการหลวง มีประสบการณ์ทำงานกับชุมชนป่าเกะฮูในจังหวัดแม่ฮ่องสอนมาก่อน การปรับตัวเข้ากับชุมชนนี้จึงทำได้อย่างกลมกลืน ในระหว่างดำเนินการประชุมจะมีการหยอกล้อหรือพูดภาษาป่าเกะฮูกับชาวบ้านเป็นระยะ ทำให้บรรยากาศในการประชุมเป็นแบบเป็นกันเอง

การประชุมแต่ละครั้ง แกนนำชุมชนที่มีบทบาทในการประชุมอย่างมากคือ นายเสรี จรูญเมธากุล ซึ่งทราบในภายหลังว่า ได้รับการยอมรับจากชุมชนในฐานะคณะกรรมการหมู่บ้านดูแลในเรื่องของการพัฒนาหมู่บ้านในโครงการเสริมสร้างจิตสำนึก มูลนิธิโครงการหลวง เนื่องจากเป็นคนทีกล้าพูด กล้าเสนอความคิดเห็นในที่ประชุม ดังนั้น การเสนอความคิดเห็นของชุมชนในการประชุม โดยมากจะเสนอความคิดเห็นผ่านนายเสรี โดยชาวบ้านจะปรึกษากันเป็นภาษาป่าเกะฮูและนายเสรีจะสรุปอีกครั้งเป็นภาษาไทย

การเชื่อมระหว่างผู้วิจัยกับชุมชน ในระยะแรกต้องอาศัยเยาวชน เนื่องจากผู้วิจัยไม่เข้าใจภาษาป่าเกะฮู การสื่อสารกับแม่บ้านหรือผู้อาวุโสทำได้ลำบาก ต่อมาผู้วิจัยต้องมีการปรับตัว โดยมีความเข้าใจในภาษาป่าเกะฮู มากขึ้น เข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ กับชาวบ้านมากขึ้น ทั้งการติดตามไปไร่ไปสวน หรือการร่วมงานประเพณีต่างๆ ทำให้สามารถสร้างความคุ้นเคยกับชาวบ้านได้เร็วขึ้น ได้รับความไว้วางใจจากชาวบ้านโดยแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องต่างๆ อย่างเป็นธรรมชาติกับผู้วิจัยมากขึ้น แต่การแสดงความเห็นในเวที่ยังคงเป็นการแสดงความเห็นผ่านนายเสรี

2. ขั้นตอนการ

หลังการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ ชาวบ้านแม่แฮน้อยทั้งที่เป็นและไม่เป็นสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์มีส่วนร่วมในการดำเนินงานของกลุ่ม ดังนี้

2.1 การแสวงหาการสนับสนุนจากแหล่งทุน จากความต้องการในการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ เพื่อให้เป็นแหล่งเงินทุนของชุมชนได้ ชาวบ้านแม่แฮน้อยได้ร่วมกับผู้วิจัย พัฒนาการดำเนินงานของกลุ่มออมทรัพย์เป็นประเด็นในการศึกษาวิจัย เพื่อขอรับการสนับสนุนงบประมาณจากแหล่งทุน โดยกิจกรรมกลุ่มออมทรัพย์เป็นกิจกรรมเริ่มต้นในประเด็นเศรษฐกิจ เริ่มจากการเข้าร่วมเป็นทีมวิจัย การร่วมกันคิดแผนกิจกรรมระยะ 6 เดือนแรกเพื่อเสนอต่อแหล่งทุน และการดำเนินกิจกรรมตามแผนกิจกรรมที่มีส่วนสนับสนุนการดำเนินงานของกลุ่มออมทรัพย์หลังได้รับอนุมัติโครงการวิจัย

การดำเนินกิจกรรมต่างๆ ของกลุ่มออมทรัพย์ตามแผนกิจกรรม สามารถแบ่งได้เป็น 3 ระยะ คือ ก่อนการดำเนินกิจกรรม ระหว่างการดำเนินกิจกรรม และหลังการดำเนินกิจกรรม

1) ก่อนการดำเนินกิจกรรม ในแต่ละกิจกรรม ทีมวิจัยจะมีการประชุมเพื่อวางแผนการดำเนินกิจกรรม การกำหนดบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบของทีมวิจัยแต่ละคน รวมถึงการติดต่อประสานงานการติดต่อประสานงาน

2) ระหว่างการดำเนินกิจกรรม ทีมวิจัยจะทำหน้าที่ตามที่ได้รับมอบหมาย เช่น จดบันทึก ถ่ายภาพ บันทึกเสียงในการประชุมและถอดเทป ดูแลวิทยากร และดำเนินการประชุม เป็นต้น

3) หลังการดำเนินกิจกรรม ทุกกิจกรรมจะมีการสรุปบทเรียนร่วมกันระหว่างทีมวิจัยและผู้ร่วมกิจกรรม เพื่อให้ทราบถึงผลที่ได้รับจากการดำเนินกิจกรรม ปัญหาอุปสรรค และแนวทางในการดำเนินกิจกรรมในครั้งต่อไป

2.2 การดำเนินกิจกรรมต่างๆ ของกลุ่ม เช่น การออมเงิน การประชุมกลุ่มออมทรัพย์ การประชุมคณะกรรมการกลุ่มออมทรัพย์ การกำหนดกฎ ระเบียบ ข้อตกลงกลุ่ม และการให้กู้ยืมเงินแก่สมาชิก เป็นการดำเนินงานร่วมกันระหว่างคณะกรรมการกับสมาชิกกลุ่ม ข้อตกลงทุกอย่างจะเป็นมติของที่ประชุม หากมีการเปลี่ยนแปลงการดำเนินงานต่างๆ ของกลุ่มจะต้องแจ้งให้ที่ประชุมรับทราบและขอความเห็นชอบจากกลุ่มทุกครั้ง แม้ว่าการแสดงความคิดเห็นในที่ประชุมส่วนใหญ่ นายเสีจะมีบทบาทอย่างมาก แต่ทุกอย่างก็จะขึ้นอยู่กับมติที่ประชุมด้วย

บทบาทของผู้วิจัย

1. กระตุ้นแบ่งได้ 2 ลักษณะ คือ การกระตุ้นในเวทีการประชุม และการกระตุ้นนอกเวทีการประชุม
 - การกระตุ้นในเวที เพื่อให้ทีมวิจัยและชาวบ้านได้ร่วมกันแสดงความคิดเห็นในเรื่องต่างๆ เกี่ยวกับการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มออมทรัพย์ ผู้วิจัยใช้วิธีกระตุ้นโดยการตั้งคำถาม การเสนอความคิดเห็น เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และหาข้อสรุปร่วมกัน เช่น การเชิญวิทยากรในการอบรม การเตรียมการในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ การตัดสินใจต่างๆ จะเป็นการตัดสินใจร่วมกัน โดยได้รับความเห็นชอบจากที่ประชุม
 - การกระตุ้นนอกเวทีการประชุม โดยการพูดคุย สอบถามความคิดเห็น ความรู้สึกของสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์ และกระตุ้นให้เกิดการแสดงความคิดเห็นในที่ประชุมด้วย
2. มีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรม ในการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มออมทรัพย์ตามแผนกิจกรรม เช่น การฝึกอบรมบัญชีออมทรัพย์และการปล่อยกู้ และการศึกษาดูงานเรื่องการจัดการกลุ่ม สัจจะสะสมทรัพย์บ้านอ่างก้าน้อย เนื่องจากวิทยากรเป็นคนป่าเถื่อน การแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การสื่อสารต่างๆ ในเวทีจะใช้ภาษาป่าเถื่อน ทีมวิจัยในพื้นที่จะเป็นผู้จัดบันทึก หรือบันทึกเสียง ในการประชุม ถ่ายภาพกิจกรรม เป็นต้น ผู้วิจัยจะทำหน้าที่สังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วม และแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับวิทยากรนอกเวที จัดบันทึกสถานการณ์ต่างๆ หรือบันทึกเสียงในการประชุม และอื่นๆ
3. ติดต่อประสานงาน การติดต่อประสานงานกับหน่วยงานนอกพื้นที่ เช่น แหล่งทุน ที่เลี้ยงโครงการวิจัย วิทยากร และอื่นๆ โดยส่วนมากผู้วิจัยจะเป็นผู้ติดต่อประสานงาน แล้วนำข้อมูลมาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับทีมวิจัยเพื่อหาข้อสรุปในการดำเนินกิจกรรม
4. การหาข้อมูลที่เป็นและเกี่ยวข้องกับการดำเนินกิจกรรม โดยมากจะเป็นในลักษณะของเอกสารเพื่อมาแลกเปลี่ยนความรู้กับทีมวิจัย เช่น ข้อมูลเกี่ยวกับกลุ่มออมทรัพย์ของที่อื่นๆ ตัวอย่างของการจัดทำบัญชี เป็นต้น
5. ติดตามผลการทำงาน เนื่องจากผู้วิจัยการเข้าพื้นที่วิจัยเพื่อร่วมกิจกรรมของกลุ่มออมทรัพย์ จะกระทำอย่างสม่ำเสมอ จะเข้าร่วมการประชุมของกลุ่มออมทรัพย์เกือบทุกครั้ง แต่ในการประชุมบางครั้ง เช่น การให้กู้เงินแก่สมาชิก ครั้งที่ 1 ผู้วิจัยติดภารกิจไม่สามารถเข้าร่วมกิจกรรมได้ จะติดตามผลการประชุมจากทีมวิจัย และจากสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์คนอื่นๆ ที่เข้าร่วมประชุม เพื่อให้ทราบถึงสถานการณ์ของกลุ่มออมทรัพย์อย่างต่อเนื่อง
6. การคืนข้อมูลสู่ชุมชน เป็นการตรวจสอบข้อมูลที่ได้จากการศึกษาร่วมกันระหว่างทีมวิจัยกับชุมชน โดยโครงการวิจัยเรื่องแนวทางการพึ่งตนเองของชุมชนบ้านแม่แฮน้อย มีการกำหนด

กิจกรรมการคืนข้อมูลสู่ชุมชนภายหลังจากการดำเนินงานทุก 3-6 เดือนในแผนปฏิบัติการแต่ละระยะ ซึ่งถือเป็นการถอดบทเรียนที่ได้จากการศึกษาวิจัยร่วมกันระหว่าง พี่เลี้ยงโครงการวิจัย ทีมวิจัย และชุมชน

4.4 ปัจจัยและเงื่อนไขที่สนับสนุนการดำเนินงานของกลุ่มออมทรัพย์บ้านแม่แฮน้อย

1. ปัจจัยที่สนับสนุนการดำเนินงานของกลุ่มออมทรัพย์ แบ่งเป็น 2 ส่วน คือปัจจัยภายใน และปัจจัยภายนอก ดังนี้

ปัจจัยภายใน ได้แก่

1. คณะกรรมการ ได้แก่

- ความรู้ความเข้าใจของคณะกรรมการเกี่ยวกับการดำเนินงานของกลุ่มออมทรัพย์ ในการดำเนินงานของกลุ่มออมทรัพย์ในปีที่ 1 คณะกรรมการกลุ่ม จะใช้ความรู้และประสบการณ์ที่ตนเองมีมาประยุกต์ บวกกับการดำเนินกิจกรรมที่มีส่วนสนับสนุนการดำเนินงานของกลุ่ม เช่น การฝึกอบรมบัญชีออมทรัพย์และการปล่อยกู้ และการศึกษาดูงาน มาใช้ในการบริหารจัดการกลุ่ม

- การให้สมาชิกมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการกลุ่ม และการยอมรับความคิดเห็นของสมาชิก จะเห็นว่า หากมีการปรับเปลี่ยนการดำเนินงานของกลุ่มจะมีการประชุมเพื่อขอความเห็นจากที่ประชุมจากกลุ่มทุกครั้ง ซึ่งในบางครั้งผู้ที่เข้าร่วมจะมีทั้งผู้ที่เป็นสมาชิกและไม่เป็นสมาชิก เนื่องจากกลุ่มออมทรัพย์เป็นกลุ่มออมทรัพย์ของหมู่บ้านทุกคนจึงมีสามารถแสดงความคิดเห็นได้ แต่การตัดสินใจต้องมาจากความเห็นชอบของสมาชิกเป็นหลัก

- กลุ่มมีการหมุนเวียนเปลี่ยนกันเป็นคณะกรรมการ เป็นวิธีหนึ่งซึ่งช่วยเพิ่มความเข้าใจในการดำเนินงานของกลุ่ม และหน้าที่ของคณะกรรมการแก่สมาชิกได้ ทำให้ไม่มีการผูกขาดอำนาจไว้ที่ใครคนใดคนหนึ่ง

- ความโปร่งใสในการบริหารจัดการ กลุ่มออมทรัพย์มีการแสดงข้อมูลเกี่ยวกับการบริหารจัดการเงินให้สมาชิกกลุ่มและชาวบ้านคนอื่นๆ ได้รับทราบอย่างทั่วถึง โดยการจัดทำป้ายชี้แจงเงินสะสมของกลุ่มเพื่อป้องกันการเข้าใจผิดของคนที่ไม่เข้าใจที่อาจจะเกิดขึ้นได้

- ความมุ่งมั่นและความกระตือรือร้นในการพัฒนาศักยภาพของตนเองและกลุ่ม เนื่องจากคณะกรรมการบางคนมีประสบการณ์ในการทำงานพัฒนาหมู่บ้านมากกว่าสมาชิก การได้ไปร่วมกิจกรรมร่วมกับหน่วยงานต่างๆ เช่น การฝึกอบรม การศึกษาดูงาน ควรนำความรู้ที่ได้มาปรับใช้ในการพัฒนาของกลุ่มของตน เพื่อเป็นการกระจายความรู้แก่สมาชิกและชาวบ้านคนอื่นๆ ด้วย

- การเชื่อมประสาน โอกาส และความสนับสนุน ความช่วยเหลือต่างๆ จากหน่วยงานภายนอก เพื่อเป็นการเติมในส่วนที่ขาด สามารถเพิ่มศักยภาพในการดำเนินงานของกลุ่มได้ เช่น การขอรับการสนับสนุนเรื่อง การฝึกอบรม การศึกษาดูงาน เป็นต้น

2. สมาชิกกลุ่ม ได้แก่

- ความเข้าใจของสมาชิกเกี่ยวกับกลุ่มออมทรัพย์ การยึดถือวัตถุประสงค์ของการจัดตั้งกลุ่มเป็นสำคัญ

- การให้ความร่วมมือในการดำเนินกิจกรรมของกลุ่ม กลุ่มออมทรัพย์เป็นกลุ่มที่เกิดจากความต้องการของชุมชนในการทำกิจกรรมร่วมกันเพื่อพัฒนาหมู่บ้าน เป็นกลุ่มที่มีกฎ ระเบียบ และข้อตกลงอย่างชัดเจน สมาชิกส่วนมากจะมีความเห็นตามคณะกรรมการ และให้การยอมรับการบริหารงานของคณะกรรมการ จึงค่อนข้างให้ความร่วมมือในการดำเนินกิจกรรมของกลุ่ม เช่น การเข้าร่วมประชุม การส่งเงินออมทุกเดือน ส่วนการเข้าร่วมปฏิบัติในกิจกรรมอื่นๆ เช่น การฝึกอบรม และ การศึกษาดูงาน จะขึ้นอยู่กับความสะดวกในเรื่องของเวลา หากตรงกับวันทำงานจะไม่ค่อยเข้าร่วมกิจกรรม

- ความสามัคคี ความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันของสมาชิกกลุ่ม

- การให้ความไว้วางใจต่อคณะกรรมการในเรื่องการบริหารจัดการ เนื่องจากเป็นกลุ่มออมทรัพย์ที่จัดตั้งขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกันด้านเงินทุนทั้งในเวลาปกติ และฉุกเฉินของคนในชุมชน ดังนั้นการบริหารจัดการเงินของคณะกรรมการกลุ่ม จะอยู่ในสายตาของสมาชิก

ปัจจัยภายนอก ได้แก่

1. **ผู้วิจัย** เนื่องจากการศึกษาวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม ผู้วิจัยจึงเข้าไปมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของกิจกรรมร่วมกับทีมวิจัยและสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์ ระดับการมีส่วนร่วมของผู้วิจัยในการศึกษาวิจัยนั้นมี 2 ระดับ คือ ระดับร่วมปฏิบัติ ผู้วิจัยร่วมเป็นทีมวิจัย และในช่วงการดำเนินการของกลุ่มในปีที่ 2 ผู้วิจัย สดบบทบาทลงเป็นเพียงที่ปรึกษา ติดตาม และเข้าร่วมกิจกรรมของโครงการวิจัยนอกพื้นที่

การดำเนินงานของกลุ่มในช่วงที่ผู้วิจัยมีระดับการมีส่วนร่วมอย่างมาก การดำเนินของกลุ่ม เช่นการประชุมคณะกรรมการกลุ่มออมทรัพย์เพื่อวางแผนในการรับสมาชิกใหม่และปรับกฎ ระเบียบของกลุ่มให้มีความเหมาะสมมากขึ้น (วันที่ 7 กรกฎาคม 2546) ผู้วิจัยจะทำหน้าที่กระตุ้นให้เกิดการแสดงความคิดเห็นร่วมกันระหว่างคณะกรรมการและสมาชิก โดยการตั้งคำถาม ผู้วิจัยสามารถแสดงความคิดเห็นในที่ประชุมได้เท่าๆ กับสมาชิกกลุ่มคนอื่นๆ แต่ใน ส่วนของการตัดสินใจ คณะกรรมการและสมาชิกกลุ่มจะเป็นผู้ตัดสินใจเอง นอกจากนี้ยังมีการ

จัดหาเอกสารที่คิดว่าเป็นประโยชน์ต่อการดำเนินงานของกลุ่มให้กับคณะกรรมการและสมาชิกอ่าน ส่วนการดำเนินงานของกลุ่มในช่วงที่ผู้วิจัยลดบทบาทตนเองลงจากทีมวิจัย เป็นเพียงที่ปรึกษา หรือ “พี่เลี้ยง” ของกลุ่ม ผู้วิจัยไม่ได้เข้าไปร่วมประชุมหรือแสดงความคิดเห็นใดๆ ในที่ประชุมกลุ่มออมทรัพย์ เพียงแต่คอยติดตามความเคลื่อนไหวของกลุ่มและให้คำแนะนำแก่คณะกรรมการกลุ่มในเรื่องของการจัดการบางอย่าง เช่น การกำหนดวงเงินในการให้สมาชิกกู้ยืมเงินจากกลุ่ม ควรจะมีเงินส่วนหนึ่งที่กลุ่มควรจัดไว้ใช้ในส่วนดำเนินการ เช่น อุปกรณ์เครื่องเขียนของกลุ่ม และของคณะกรรมการ เป็นต้น การดำเนินงานของกลุ่มในช่วงนี้จะเกิดจากกลุ่มทั้งหมด โดยผู้วิจัยอาจช่วยหนุนเสริมในบางส่วน

2. หน่วยงานในพื้นที่ ได้แก่ ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงแม่แฮ ซึ่งเป็นหน่วยงานหลักในพื้นที่ เป็นปัจจัยที่มีส่วนสนับสนุนการดำเนินงานของกลุ่มออมทรัพย์อย่างมาก ตั้งแต่การเตรียมการจัดตั้งกลุ่ม สนับสนุนการจัดประชุมและการดำเนินงานของกลุ่มตามโอกาส เนื่องจากมีความคุ้นเคยกับชุมชนเป็นเวลานาน

3. แหล่งทุน การบริหารจัดการของกลุ่มออมทรัพย์ เช่น การจัดซื้อวัสดุอุปกรณ์ เครื่องเขียน สมุดประจำตัวสมาชิกกลุ่ม การจัดทำแผ่นป้ายชี้แจงเงินสะสมของกลุ่ม ตลอดจนกิจกรรมที่มีส่วนสนับสนุนการดำเนินงานของกลุ่มซึ่งเป็นกิจกรรมที่ได้รับการสนับสนุนจากแหล่งทุนให้การสนับสนุนงบประมาณในการจัดกิจกรรมต่างๆ เป็นปัจจัยที่ช่วยสนับสนุนให้กลุ่มสามารถดำเนินกรรมได้อย่างราบรื่น และมีพี่เลี้ยงคอยติดตามการดำเนินงานและให้คำแนะนำแก่นักวิจัยได้

2. เงื่อนไขที่สนับสนุนการดำเนินงานของกลุ่มออมทรัพย์

1. การศึกษาดูงาน เช่น การศึกษาดูงานเรื่องกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์บ้านท่าข้าม ตำบลแม่เหียะ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ในขั้นเตรียมการจัดตั้งกลุ่ม เพื่อนำความรู้ที่ได้มาปรับใช้ในการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์บ้านแม่แฮน้อย และการศึกษาดูงานเรื่องการจัดการกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์บ้านอ่ากาน้อย ตำบลบ้านหลวง อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ ในขั้นดำเนินการเป็นการช่วยสนับสนุนให้กลุ่มเกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกลุ่มออมทรัพย์

2. การให้การสนับสนุนทางวิชาการ จากโครงการวิจัย และหน่วยงานต่างๆ เช่น สหกรณ์จังหวัดเชียงใหม่ เป็นต้น ได้แก่ การจัดฝึกอบรมการจัดทำบัญชีออมทรัพย์และการปล่อยกู้ การเพิ่มความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการดำเนินงานของกลุ่มออมทรัพย์ โดยการจัดหาเอกสารที่เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มออมทรัพย์ เช่น เอกสารตัวอย่างการจัดทำบัญชีกลุ่ม คู่มือการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ของกรมการพัฒนาชุมชน เป็นต้น

4.5 แนวทางในการดำเนินงานของกลุ่มออมทรัพย์บ้านแม่แฮน้อย และแนวทางในการเชื่อมโยงกลุ่มออมทรัพย์ในรูปแบบของเครือข่ายกับกลุ่มออมทรัพย์อื่นๆ ในพื้นที่ใกล้เคียง

1. แนวทางในการดำเนินงานของกลุ่มออมทรัพย์บ้านแม่แฮน้อย จากการดำเนินงานที่ผ่านมาของกลุ่มออมทรัพย์แม่แฮน้อย ส่งผลให้กลุ่มมีแนวทางในการดำเนินงาน ดังนี้

- การรวมกลุ่มทางการเงินของชุมชนเข้าด้วยกัน ได้แก่ กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มแม่บ้าน และธนาคารข้าว ซึ่งหากรวมทั้ง 3 กลุ่มเข้าด้วยกันจะมีเงินในการบริหารจัดการรวม ประมาณ 1 ล้านบาท และการบริหารจัดการจะได้มีคณะกรรมการชุดเดียว ซึ่งแนวทางนี้มีความเป็นไปได้สูงพอสมควร เพียงแต่ชุมชนต้องมีความชัดเจนในการแก้ไขปัญหาเรื่องธนาคารข้าวเพื่อให้เกิดประโยชน์ในการพัฒนาหมู่บ้านอย่างแท้จริง

- กลุ่มออมทรัพย์เด็กมีการดำเนินงานร่วมกับกลุ่มออมทรัพย์ แต่มีข้อแตกต่างในรายละเอียดปลีกย่อยเล็กน้อย เช่น การฝากเงิน การกู้ยืมเงิน และการเข้าร่วมประชุม ทำให้กลุ่มออมทรัพย์มีการขยายตัวมากขึ้น สมาชิกกลุ่มมีทุกวัย ทำให้ชุมชนมีความรู้สึกว่าเป็นกลุ่มออมทรัพย์ของชุมชนอย่างแท้จริง แม้การสนับสนุนของแหล่งทุนในเรื่องการจัดการกลุ่มออมทรัพย์จะสิ้นสุดลง แต่กลุ่มก็เตรียมหาแนวทางในการปฏิบัติเพื่อให้กิจกรรมกลุ่มสามารถดำเนินได้ต่อไป เช่น การจัดสรรเงินในการบริหารจัดการ ชื่ออุปกรณ์ของกลุ่ม เป็นต้น

2. แนวทางในการเชื่อมโยงกลุ่มในรูปแบบของเครือข่ายกับกลุ่มออมทรัพย์อื่นๆ ในพื้นที่ใกล้เคียง มีแนวทางดังนี้

- จากการศึกษาดูงาน ทั้งการศึกษาดูงานเรื่องกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์บ้านท่าข้าม ตำบลแม่เหียะ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ และ การศึกษาดูงานเรื่องการจัดการกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์บ้านอังกาน้อย ตำบลบ้านหลวง อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งถือได้ว่าเป็นกลุ่มออมทรัพย์ที่ประสบความสำเร็จสิ่งที่ได้ คือ “พันธมิตร” การที่กลุ่มออมทรัพย์บ้านแม่แฮน้อยมีโอกาสดูแลแลกเปลี่ยนความรู้ ความคิดเห็นต่างๆ ในการบริหารจัดการกลุ่มออมทรัพย์กับกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์บ้านอังกาน้อย ทำให้คณะกรรมการกลุ่มออมทรัพย์บ้านแม่แฮน้อยได้แนวทางที่สามารถนำมาใช้วางแผนกิจกรรม หรือได้แนวทางในการบริหารจัดการกลุ่มออมทรัพย์ได้ ซึ่งเป็นการเชื่อมโยงกลุ่มในเรื่องของการแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์การบริหารจัดการกลุ่มออมทรัพย์ระหว่างกลุ่มในพื้นที่ใกล้เคียง

- จากการที่กลุ่มมีสมาชิกซึ่งอาศัยอยู่ต่างหมู่บ้าน คือ นายเปลาะละ ซึ่งเป็นพี่ชายของนายเกรียงไกร ประธานกลุ่มออมทรัพย์บ้านแม่แฮน้อย ซึ่งปัจจุบันอาศัยอยู่ที่ บ้านแม่ชะปู้ อำเภอสะเมิง จังหวัดเชียงใหม่ ห่างจากบ้านแม่แฮน้อยประมาณ 30 กิโลเมตร อาจเป็นการกระตุ้นให้เกิดการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ขึ้นในหมู่บ้านนั้นได้ หากแกนนำหมู่บ้านแม่ชะปู้มีความสนใจ อาจเกิดเป็นเครือข่ายการเรียนรู้ในพื้นที่ใกล้เคียงได้

สถานการณ์ของกลุ่มออมทรัพย์บ้านแม่แฮน้อยในปัจจุบัน (เดือนกุมภาพันธ์ – เมษายน 2547)

จากการสอบถามข้อมูลของกลุ่มออมทรัพย์บ้านแม่แฮน้อยภายหลังจากที่นักวิจัยลดบทบาทตนเอง โดยสอบถามจากนายเสรี อดีตประธานและที่ปรึกษากลุ่มออมทรัพย์ ทำให้ทราบสถานการณ์ของกลุ่มออมทรัพย์ ดังนี้

กลุ่มออมทรัพย์เริ่มให้กู้ยืมเงินแก่สมาชิกครั้งที่ 1 วันที่ 20 สิงหาคม 2546 จำนวน 10,000 บาท การกู้ยืมเงิน สมาชิกต้องทำหนังสือสัญญาเงินกู้ตามข้อตกลงของกลุ่ม มีดอกเบี้ยจากการให้กู้ยืม ครั้งที่ 1 800 บาท สมาชิกที่ยังไม่ใช้เงินคืนมี 1 คน คือ นายอะเมว จรูญเมธากุล เนื่องจากบิดาเสียชีวิต จำเป็นต้องใช้เงินในการจัดงานศพ จึงไม่สามารถใช้เงินคืนกลุ่มได้ แต่จ่ายเฉพาะดอกเบี้ยให้ก่อน กลุ่มออมทรัพย์จึงได้ให้นายอะเมวทำสัญญาเงินกู้ต่อเนื่อง โดยมีกำหนดใช้คืนวันเดียวกับกำหนดใช้คืนครั้งที่ 2 คือวันที่ 15 สิงหาคม 2547 ในเดือนมีนาคม 2547 กลุ่มมีเงินสะสมประมาณ 18,000 บาท

นายพลอะละ สะมาชิกกลุ่มที่อาศัยอยู่บ้านแม่จะปู้ ยังคงมาที่บ้านแม่แฮน้อยเป็นประจำ และเข้าร่วมประชุมกับกลุ่มด้วย หากเดือนไหนไม่สามารถมาร่วมประชุมกลุ่มในวันที่ 15 ได้จะฝากเงินออมที่นายเกรียงไกร น้องชาย หรือนายจันทร์คำ น้องเขย ให้ฝากเงินให้แทน ส่วนนายเสรีเข้าร่วมประชุมทุกครั้ง

เมื่อสอบถามถึงการเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มออมทรัพย์ของเจ้าหน้าที่จากศูนย์แม่แฮ พบว่าเจ้าหน้าที่ไม่ได้เข้าร่วมกิจกรรมด้วยเลย แต่ได้มีการสอบถามสถานการณ์ของกลุ่มจากนายเสรีอยู่เป็นระยะๆ ผู้วิจัยจึงได้แนะนำให้นายเสรีเข้าไปพบและขอคำปรึกษาในเรื่องต่างๆ จากเจ้าหน้าที่ศูนย์แม่แฮ ซึ่งนายเสรีบอกว่า ตั้งใจจะเข้าไปปรึกษาเมื่อกลุ่มดำเนินการในปีที่ 3

ส่วนปัญหาของกลุ่มออมทรัพย์ที่พบในขณะนี้ คือ

1) เหมรัญญิกกลุ่ม คือ นางเรณู ในขณะที่รับมอบเงินจากนายเสรีไปเก็บรักษาไม่ได้ตรวจนับเมื่อรวมยอดเงินทั้งหมดแล้วไม่ครบตามจำนวนขาดไป 200 บาท นางเรณูได้แจ้งต่อที่ประชุม และได้เอาเงินส่วนตัวจ่ายคืนให้ครบตามจำนวน

2) คณะกรรมการเงินกู้ทั้ง 3 คนไม่ค่อยมีบทบาท เนื่องจากขาดประสบการณ์และไม่ค่อยมีความรู้ในเรื่องดังกล่าว จึงทำให้ไม่ค่อยมีการทำความเข้าใจให้กับสมาชิกเท่าที่ควร หน้าที่หลักจะเป็นของนายเกรียงไกร ประธานกลุ่ม ซึ่งผู้วิจัยมีความกังวลว่านายเกรียงไกรจะท้อ เนื่องจากต้องดูแลทุกอย่าง จึงได้ฝากฝังให้นายเสรี ช่วยให้กำลังใจในฐานะที่เป็นอดีตประธานกลุ่มย่อมมีความเข้าใจกันมากกว่าเพื่อนสมาชิกคนอื่นๆ

แนวทางการดำเนินงานของกลุ่มออมทรัพย์บ้านแม่แฮน้อยในปีที่ 3 นายเสรีกล่าวว่า จากการที่คณะกรรมการเงินกู้ขาดความรู้และประสบการณ์ในการทำงาน ตนจึงมีความคิดเห็นว่า ในการ

ดำเนินงานของกลุ่มต่อไป จะชักชวนคนที่มีประสบการณ์ เช่น เป็นสมาชิกสหกรณ์แม่แฮ จำกัด มาเข้าร่วมด้วย และจะประสานขอความร่วมมือจากคุณวสันต์ ศรีสุข เจ้าหน้าที่ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงแม่แฮ เพื่อขอคำแนะนำต่างๆ เนื่องจากคุณวสันต์ดูแลรับผิดชอบเรื่องสหกรณ์มาก่อน

ส่วนสมาชิกของกลุ่มออมทรัพย์เยาวชนพึ่งตนเองบ้านแม่แฮน้อย ที่รวมการบริหารจัดการเข้ากับกลุ่มออมทรัพย์บ้านแม่แฮน้อย เมื่อเดือนกุมภาพันธ์ 2547 มีสมาชิกทั้งหมด 12 คน ซึ่งประกอบด้วย เยาวชนที่เป็นวัยรุ่น และเยาวชนที่ยังอยู่ในวัยศึกษา รายชื่อสมาชิกแสดงในภาคผนวก โดยเงินที่ออมเท่ากับกลุ่มออมทรัพย์ คือ 20 บาท ต่อเดือน แต่สามารถแบ่งออมได้ 2 ครั้งต่อเดือน คือวันที่ 15 และ 30 ของเดือน ครั้งละ 10 บาท เงินที่ออม ได้จากการเก็บออมเองและขอพ่อแม่ มีบัญชีเงินฝากของกลุ่มแยกจากกลุ่มออมทรัพย์ แต่ในขณะนี้ยังไม่มีสมุดประจำตัวสมาชิก ผู้วิจัยจึงได้แนะนำให้เด็กๆ ทำกันเองไปก่อน เพราะเคยทำกันมาแล้ว ผู้ที่เก็บรักษาเงินออม คือ นายมงคล และ ค.ญ.อารีรัตน์ เมื่อสอบถามว่าทำไมเยาวชนที่เป็นวัยรุ่นไม่เข้าเป็นสมาชิกของกลุ่มออมทรัพย์บ้านแม่แฮน้อยโดยตรง ก็ได้รับคำตอบว่า ต้องการให้รุ่นพี่ดูแลและเป็นตัวอย่างแก่รุ่นน้อง เนื่องจากที่ผ่านมา กลุ่มออมทรัพย์เด็กนั้นไม่มีผู้ใหญ่ดูแลเป็นที่เลื่อมใส จึงทำให้เด็กขาดกำลังใจในการทำกิจกรรม โดยสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์เยาวชน ต้องเข้าร่วมประชุมประจำเดือนของกลุ่มออมทรัพย์ทุกครั้ง

ข้อสังเกต

จากสถานการณ์ของกลุ่ม แสดงให้เห็นว่า การกำหนดแนวทางในการดำเนินงานของกลุ่ม คณะกรรมการกลุ่มสามารถนำประสบการณ์จากการดำเนินงานที่ผ่านมา ปรับใช้กับการดำเนินงานของกลุ่มเพื่อแก้ไขปัญหา ลองผิดลองถูก ทดลองวิธีการต่างๆ รวมถึงมองหาความช่วยเหลือสนับสนุนจากภายนอกเพื่อพัฒนาการดำเนินงานของกลุ่มให้มีความเหมาะสมมากยิ่งขึ้น คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการกลุ่มออมทรัพย์มากขึ้น ซึ่งความมุ่งมั่นที่จะทำให้กลุ่มออมทรัพย์เป็นแหล่งเงินทุนของหมู่บ้านเพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกันนี้ เป็นปัจจัยสำคัญอย่างหนึ่งที่มีส่วนสนับสนุนการดำเนินงานของกลุ่ม ทั้งนี้ควรมีการให้ความรู้เรื่องการดำเนินงานของกลุ่มออมทรัพย์แก่คณะกรรมการและสมาชิกกลุ่มอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้สามารถนำความรู้ที่ได้มาใช้ในการดำเนินงานของกลุ่ม